

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

1 OCAK 1966

Sayı : 282

100 Kuruş

onbeş günlük tarafsız

siyaset

iktisat

fikir ve kültür dergisi

TÜSTAV
Arşivi
Alpay BİBER
Koleksiyon

GENEL MÜDÜRLER

KIBRIS

EĞİTİM

AF

SOSYAL
DEVLET

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN

KIBRIS MESELESİ HARBLE Mİ HALLEDİLECEK ?

Kıbrıs konusunda Birleşmiş Milletlerde alınan kararın memleketimizde doğurduğu tepki geçen onbeş günün en önemli olayıdır. Bu konunun kamu oyunda ve basında ki yorumu, hemen diğer bütün olayları bir kenara itmiştir. Daha doğrusu diğer önemli olayların bir kenara itimesine yol açmıştır. Bizde bu bakımdan «Genel Müdürlerin değiştirilmesi» gibi olayların tepkilerini bırakarak günün aktüel konusu olan Kıbrıs meselesi hakkındaki yorumları aktaracağız :

19 Aralık tarihli AKŞAM'ın «Yorum» sütununda, «Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunun Kıbrıs konusunda Türkiye aleyhine» verdiği kararın memleketimizde çeşitli tepkilere yol açtığı, bu tepkilerin çeşitli yönlerden haklı karşılandığı ifade edilerek, «Alınacak tedbirler veya girişilecek müdahaleler ne olursa olsun sonuçları çok iyi hesap edilmeli astarı yüzünden pahalıya mal olacak fevri davranışlardan kaçınılmalıdır.. Bütün bunların ötesinde son yenilgiden ders alınarak ilerde patlak vermesi muhtemel başka meselelere aynı akibete sürüklenmemek için yeni dünyanın realitelerine göre Türk Dış Politikası Atatürk'ün şahsiyetli dış politikasına uygun esaslar üzerine yeniden kurulmalıdır.» denilmektedir.

SON HAVADİS'teki «Birleşmiş Milletler İntihar mı ediyor!» adlı başyazısında Mümtaz Faik Fenik, Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunun Kıbrıs hakkındaki kararıyla «barışı koruma gibi mukaddes vazifesinin topyekun red ve inkarı» yoluna girdiğini, «Siyasi Komisyon barışı koruyacak tedbirler düşünecek yerde bu kararıyla milletlerarası anlaşmaları hiçe saymıştır. Yapılan zulümleri teviz etmiştir. Sade bununla da kalmamış üstelik faiaların daha da artmasını tahrik ettiğini ifade ederek, «Hele bugün dünyada olduğu gibi Akdenizde de barışı korumakla görevli olan NATO müttetiklerimiz böyle bir durumda çekimser kalmaları aklın izanını ve mantığın kabul edeceği» bir tutum olmadığını, «Rusya ve demir perde gerisi devletlerine gelince onlar çekimser davranarak hele son yıllarda Türkiye'ye karşı izhar ettikleri dostluk hislerinin ne derece sahte olduğunu bir defa daha isbat ettiklerini, Mısır, Yemen gibi müslüman devletlerin ise papaz gibi bir katili desteklemekle büyük bir günah işlediklerini işaret ettikten sonra «son sözü yine Türkiye söyleyecek ve kat'i kararı yine Türkiye verip tatbik edecektir.» diye yazmaktadır.

ULUS'ta ki başyazısında Cihad Baban, Siyasi Komisyonun Kıbrıs konusundaki kararının memleket kamu oyunda büyük teessür uyandırdığını «NATO ortaklarımız neden tarafsız kalmışlardır diye sormakta, Dışişleri Bakanımızın bu konudaki beyanlarının gelişmelerle dolu bulunduğunu ifade ederek «Kıbrıs davası bitti mi bilmiyoruz ? Eğer hükümet bitirmek niyetinde değilse, Türk Milleti kendisini desteklemekte devam edecektir. Yırtılan anlaşmalara, meşruiyet veren Birleşmiş Milletlerin bundan sonra, manevi etki kudreti Türk Milletinin indinde ne olur, bilemeyiz. Fakat herhalde bu karara itibaa mecbur olmayacağımızı bilmekteyiz. 1923 den bu yana dış politikada Atatürk'ten beri ilk aldığımız yaramın acısını şu anda derinden derin hissetmekte ve biz bu varayı düşmanlarımızdan fazla dostlarımızın açtığı da bilmekteyiz.» demektedir.

MİLLİYET'te Abdi İpekçi, Birleşmiş Milletlerde alınan kararın, çeşitli yönlerden Kıbrıs davasının tamamen kaybedildiği anlamını taşımadığını, bu kararın azınlığın bir kararı olduğunu, Türkiye'nin Birleşmiş Milletlerin istişari mahiyetteki bu kararına uymaya mecbur olmadığını, bu karara uymamanın doğuracağı bazı riskleri karşılamak için hükümetin uyanık bulunması gerektiğini ifade ederek «Birleşmiş Milletlerin yürürlükteki anlaşmaları tanımadan azınlığın oyları ile aldığı karar yitilip atılabilir ve harekete geçilebilir. Aksi takdirde mağlubiyeti kabul edip Kıbrısı unutmaya çalışmaktan başka şimdilik görünür bir çare yoktur. Zira tedbiri alınmadan hazırlığı yapılmadan girişilecek teşebbüslerin sonu daha büyük hüsrانlar olacaktır.» diye yazmaktadır.

CUMHURİYET'te Ecvet Güresin, Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs konusundaki davranışının sonucunun normal karşılanması gerektiğini, Dışişleri Bakanının bu işte hatalı davrandığını ifade ederek «Artık olan olmuştur. Ve artık geçmişe değil geleceğe bakmak gelecekte ne yapmak gerektiğini heyecanlardan ve aşırı davranışlardan kaçınarak hesaplamak planlamak zorundayız.» dediikten sonra «Konuya ciddiyetle sarılmak ve önem vermek gerektir. Oysa Sayın Demirel önceki günkü davranışıyla olaya değerini vermemiş ve kabinenin toplamp konuşması yerine Mevlana ihtifalini tercih etmiştir.» demektedir.

20 Aralık tarihli SON HAVADİS'teki başyazısında Mümtaz Faik Fenik, Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs konusundaki kararının neticeleri üzerinde durarak verilen oyların anlamını yorumlamakta ve «İlk tedbir olarak, Birleşmiş Milletlerden çekilmemiz, hukuki prensipleri ayaklar altına alan böyle bir teşekkülde artık durmamamız, belki çok yerinde olacaktır. Diğer taraftan, Birleşmiş Milletlerden aksi kararlar çıkacağını düşünerek buna karşı nasıl bir davranışta bulunacağımızda herhalde ilgililer tarafından incelenmiş ve karara bağlanmıştır. Millet bu kararın süratle tatbikini beklemekte haklıdır.» diye yazmaktadır.

AKŞAM'da Çetin Altan, Kıbrıs meselesinin bugünkü hale gelmesinde, Türkiye Cumhuriyeti Demokrasisinin «bu çağın başında

bağımsızlık savaşlarının öncüsü olduğu halde bu çağın ortasına doğru tekrar Osmanlı Politikasına dönmüş» olmasının rol oynadığını, şimdiye kadar güdülen dış politikamızın meyvelerini bu şekilde aldığımızı ifade ederek «Şimdi ne olacak ?» sorusunu sormakta ve şöyle cevap vermektedir : «Birleşmiş Milletler kararını dinlemek askeri bir harekete geçmek Yunanistan'la savaşmak... Bu da teknik bir hesap meselesi.. Bizden çok uzmanların konuşması gerekir...» «Sola binbir iftira katranı sürmek isteyenler, gidin de emperyalistlerle elele Ayasofya'da ezan okuyarak kurtarın bakalım Kıbrıs'ı ve Kıbrıs'ta mağlup olan Türk prestijini...»

MİLLİYET'te Abdi İpekçi, Kıbrıs konusundaki oylamada NATO müttetiklerinin özellikle İngiltere'nin tutumlarına değinerek «O İngilizler ki yürürlükteki anlaşmaların hazırlanmasında başlıca rolü oynamışlardır. O İngilizler ki, yürürlükteki anlaşmaların altında kendi imzaları vardır. O İngilizler ki, Kıbrıs'ı terkederken iki toplumu karşı karşıya getirmişler, işi içinde zor çıkılır bir halde bırakmışlar, sonra da iki taraflı oynayıp meseleyi busbütün zorlaştırmışlardır.» demekte ve İngiltere'nin oylamada çekimser kalmasını kınıyarak «Büyük Britanya bu 'külçük' oyunu acaba sırf adadaki üssü elden gitmesin diye mi oynamaktadır ?» diye sormaktadır.

AKŞAM'ın «Yorum» sütununda, Kıbrıs Konusunda Millet Meclisinde yapılacak olan genel görüşme için «Mecliste açılacak olan genel görüşme bu bakımdan (Kıbrıs'a silâhî müdahale edilip edilemeyeceğinin BE) Kıbrıs hezimet sorularının yargılanması olacaktır. ve genel görüşmenin sonucu ne olursa olsun, bu görüşmede ortaya çıkan gerçeklere göre suçlular tarihin kahredici hükmünden kurtulamayacaklardır.» denilmektedir.

MİLLİYET'te Refik Erduran, Kıbrıs davasının bugün kangren olduğunu, buna rağmen «Birleşmiş Milletlerin kararı ne olursa olsun, Kıbrıs kavgasının çözümünde iki dev gücün en büyük rolü oynayacaklarının unutulmamasını, Amerikanın «Kıbrıs konusundaki son davranışının samimi olup olmadığı tartışılabilir bile, o yönde oy kullanmış bulunması bizim elimizde bir koz» sayılacağı ve bunun için kendisine «Madem ki bu inançtasın, önmüzü kesme» diyebileceğimizi «Rusyanın davranışı ise işki düzeltme konusunda bugünkü hükümetimizin belirsiz tutumuna rağmen aramızdaki kapıların açık tutulduğunu göstermektedir. Bu ise Amerikanın elindeki 'Kıbrısı direkt Rus müdahalesi ihtimali' bahanesinin giderilmesi umudu hâlâ var demektir. Tabii elde kalan kâğıtlar bundan sonra olsun akıllıca oynanabilirse...» demektedir.

21 Aralık tarihli ADALET'in «Onüçüncü Ada da Gitti» adlı başyazısında Kıbrıs meselesinin bu hale gelmesinden sorumlu olanları tarihin objektif olarak göstereceği ifade edilerek «Bizim için hayati sayılacak bir kararın lehimize olabileceği ortamı hazırlayamadık. İçte milli birlik ve beraberliği kuramayan ve birbirine hasım kamplar haline getirilen bir milletin, dış alemden de iyi not alamıyacağını hesaplamadık. Milli şevk ve heyecanımızı felce uğratan sebepleri zorla yarattık. Milletin topyekun bütün hassasiyeti ile Kıbrıs gibi bir milli davanın üzerinde birleşmesini dahi sağlayamadık. Şimdi kaybedilenin arkasından içimiz yanarak dönmüyoruz. Geri dönmeyecek sevgiliye ağlar gibi. Ama gerçek şudur ki Kıbrısı kaybettik.» denilmektedir.

MİLLİYET'teki yazısında Prof. Dr. Yılmaz Altuğ, Birleşmiş Milletler Siyasi Komisyonunun almış olduğu kararı çeşitli yönlerden eleştirmeye tabi tutarak, bu teşekkülün yetkilerini incelemekte ve B.M. misaki çerçevesinde bu teşekkülün böyle bir kararı verip veremeyeceği hususunda «kendi anlaşmasının 102, Maddesine göre de sekreterliğe tescil edilmiş ve yayınlanmış Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasına dair anlaşma Garantisi Anlaşması ve Türkiye - Yunanistan ve Kıbrıs arasındaki ittifak anlaşmasını yok addetmek anlamına gelen kararı almakla Genel Kurul yetkisini aşmıştır.» demektedir.

Abdi İpekçi ise, «Birleşmiş Milletlerde kararı Kıbrıs davasının sonu olarak değil, fakat bugüne kadar güdülen hatalı dış politikanın iflası şeklinde kabul etmek daha yerinde bir değerlendirmedir. Kararı elimizin tersi ile itip tanıyamayabiliriz. Ama dış politikada yıllardır güdülen uyduluk anlayışının ortaya bütün çıplaklığı ile çıkan sakatlığını da tanımamazlıktan gelemeyiz. İnönü'nün bu politikada yaptığı ufak bir rotüş, son kararda aleyhimize oy kullanmaları muhtemel olan Sovyet Blokunu çekimserler safına götürmeye yetmiştir. Bu noktayı dikkate alarak Birleşmiş Milletlerdeki kararı Kıbrıs bakımından değil fakat dış politikamız yönünden değerlendirmek gerekir.» demektedir.

22 Aralık tarihli YARIN'ın başyazısında, Birleşmiş Milletlerin Kıbrıs için aldıkları kararın ahıs ve sonucu üzerinde durularak «Bütün mesele gene taraflar arasında ki müzakerelerde halledilecek, yahut da zora baş vurulacaktır. Kıbrıs'ın zaten baştan beri durumu böyle olmuştur. Birleşmiş Milletler ancak taraflar üzerinde bir manevi tazyik unsuru teşkil edecektir. Bu sebeple son gelişmeden Rum ve Yunan tutumunun bir miktar kuvvet kazandığı söylenebilir de, asıl iş müzakerelerde yahut da fiili durumda Türkiye'nin elindeki kozları kullanma şekline göre sonuçlanacaktır.» denilmekte, bu meselede Birleşmiş Milletler, NATO ve herhangi bir yabancı devletten yardım temin edilemeyeceği ifade edilmektedir.

Hazırlayan : Bekir EKİNCİ

(Devamı iç sayfada)

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNÜK TARAFISIZ İHTİSAS KULTÜR DERGİSİ

BU SAYIDA :

Basınımda Onbeş Gün

BAŞ YAZI :

Kıbrıs Dramı

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Değişen Genel Müdürler ve Türkiye'nin
Menfaatleri
CHP'de İnönü'yü tecrit manevrası
A.P.'de Şiddet Histerisi
Gecekondu Kanunu Hazırlanırken
Yeni İngiliz Entrikası
Fransa Devlet Başkanı Seçimi
Erhard'ın Vaşington Seyahati
Vietnam'da Sulh Ümüdü
Gece Öğretimi ve Üniversite

İNCELEMELER :

Ekonomi Sistemleri ve Sosyal Islâhat
Tedbirleri Prof. Dr. Ali BOZER
Af, Cezaevlerini Boşaltma Yolu Olma-
malıdır. Yılmaz GÜNAL
Gençlik ve Toplum Kalkınması
Avni AKYOL

KÜLTÜR VE SANAT :

EDEBİYAT :

Değinmeler Mehmet SEYDA
Ulusal mı, Kişisel mi ?
Kaya ÖZSEZGİN
Toplum - İnsan - Gelenek IV
Yılmaz YEGİN

TİYATRO :

Geleneksel ve Çağdaş Japon Tiyatrosu
Adalet AĞAOĞLU
Türkiye'de Ermeni Tiyatrosu - 4
Metin AND
Bibliyografya Der. S. N. ÖZERDİM

Bütün Okuyucularımızın, Bayilerimi-
zin ve Dergimiz ile ilgili kurumların
Yeni Yılına Kutlar, İyi İşler ve
Mutluluklar Dileriz.

Adalet Partisi sorumluları ve ba-
sını, istedikleri kadar aksini iddia
ede dursunlar, İnönü hükümeti ken-
dilerine, Kıbrıs ile ilgili olarak çok da-
ha müsait ve olumlu istikamette ge-
liştirilmesi mümkün bir durum dev-
retmişti. Hadiselerin objektif bir şe-
kilde tahlili herkesi bu neticeye gö-
türür. Gerçekten Rusya ve onun et-
kisi altında bulunan Doğu bloku
Türk tezine çok yaklaşmıştı. Eğer
Türk dış politikası şahsiyetini bul-
mak ve değişen dünya şartları için-
de ittifaklarına da sadık kalarak mil-
li menfaatlerimize göre istikametini
serbest olarak tayin edebilmek hü-
nerini gösterebilmiş olsaydı, Yunan-
lıların Birleşmiş Milletler Genel Ku-
rulundaki neticeyi alması her halde
mümkün olmazdı. Fakat Adalet Par-
tisinin iktidara gelmesi ile birlikte
dış politikamızda yeniden bir durgun-
luk başlamış, daha doğrusu yeniden
Birleşik Amerikanın dümen suyuna
girilmiştir. Türkiye'nin iktisadî kal-
kınmasını geniş ölçüde dış yardıma
bağlayan ve bu dış yardımın büyük
kısmının Birleşik Amerikadan gelebi-
leceğini uman Demirel'in başka tür-
lü bir siyaset takip edebilmesi müm-
kün değildi. Kaldaki dış politika ala-
nındaki bilgisizliği ve tecrübesizliği
ister istemez dış politika meselelerin-
de onu sathi düşünceler etrafında dö-
nüp dolaşmaya mecbur etmekte idi.
Bu son müşahadenin bir teyidi Mil-
let Meclisinde Kıbrıs hakkında açılan
genel görüşmelerde Talat Asal'ın
grup sözcüsü olarak konuşmasıdır.
Fihakika bu zat dış politika hakkın-
da bütün konuşması boyunca en ipti-
dai fikirlere dahi malik bulunmadığı-
nı adeta ispatlamak istemiştir.

Kıbrıs politikasında önceki hükü-
metleri hataları olmamış değildir.
Zürih ve Londra andlaşmaları Yun-
anlılar ve Kıbrıslı rumlar gözünde
tesbit olunmuş uzun vadeli bir poli-
tikanın, yani enosisin bir safhasın-
dan başka bir şey değildi. Binaena-
leyh asıl hata bu teşhisin zamanında
konulamamış ve enosis politikasına
karşı gerekli tedbirlerin alınmıyarak
hadiselerin patlak vermesini bekle-
miş olmaktan doğmaktadır.

Fakat ortaklı ve ortaksız, son bir
yıldanberi iktidarı elinde bulundur-
makta olan Adalet Partisi Kıbrıs me-
selesinde atıl bir politika tesbit et-

miş, bütün çabasını seçimi kazanma-
ya yöneltmiş ve seçimi kazandıktan
sonra da faal bir yolu tercih etme-
miştir. Kıbrıs meselesi Birleşmiş Mil-
letlerin gündeminde bulunduğu halde
ne NATO ne Doğu Bloku ne de üçün-
cü dünya Devletleri nezdinde son İnö-
nü hükümeti zamanında başlamış bu-
lunan çabalar devam ettirilmiştir. Bu
suretle adeta, şimdi hasıl olmuş bu-
lunan neticeye bile bile gidilmiştir.
Her memleketin kendi dış politikasını
devamlı menfaatler üzerine dayan-
dırması normal sayılmalıdır. Bu se-
bepten ötürü üçüncü dünyanın Tür-
kiye aleyhine oy kullanacağını bilen
devletler, yani NATO ve Doğu blok-
larının çekimser kalmalı normal ka-
bul olunmalıdır. Zira Türkiye'nin son
bir yıllık politikası, bu devletlerin te-
zimini benimsemeleri için ortada hiç
bir sebep bırakmamıştır.

Kıbrıs dramının altında bugün
Türkiyeyi idare etmekte olan kimse-
lerin Devlet anlayışı yatmaktadır ve
asıl büyük dram buradadır. Demirel
memleketin işlerinin kritik devrelere
ulaşmış bir zamanda akli selime mey-
dan okurcasına zaif bir hükümetle
ortaya çıkmıştır. Hükümetin teşkilî
belli olduktan ve Dışişleri Bakanlığı-
na dış politika meselelerinde hiç bir
ihtisası olmayan Çağhyangil getiril-
dikten sonra geleceğe endişe ile bak-
mamak çok büyük bir iyimserlik ola-
bilirdi. Bu tutum, Demirel tarafın-
dan Devlet işlerinin hafife alındığını
açık olarak ortaya koymuştur. Bu
tutum içinde Kıbrısın geleceği de
belli olmaya başlamıştır.

Dış politika büyük kültür, tecrü-
be ve ihtisas istiyen bir alandır. Tür-
kiye'nin hayati menfaatlerinin bahis
konusu olduğu ve bağlı olduğumuz
NATO ittifakının dünyanın yeni şart-
larına ayarlanma hazırlıklarının ya-
pıldığı bir sırada her bakımdan kifa-
yetsiz olan bir kimsenin Dışişleri Ba-
kanlığı gibi hayati bir Bakanlığın
başına getirilmesi hem büyük talihsizlik
hem de Devlet işlerini ciddiye
almamanın bir örneği olmuştur.

Nitekim Birleşmiş Milletlerdeki
müzakereler sırasında bu hafifliğin
tezahürleri birer birer ortaya çıkmış-
tır. Bilindiği üzere Türkiye, İnönü
hükümetleri zamanında Kıbrıs'ta Fe-
deral bir Devlet kurulması tezini be-
nimsemişti. Eski başbakan Suat Hay

ri Ürgüplü'nün iddiasının aksine Türkiye hiç olmazsa birkaç yıldanberi ne istediğini bilmekte idi. Federal devlet tezi hem Türk cemaatının haklarını teminat altına almak hem de fazla destek sağlamak niteliğini haiz bulunmak dolayısıyla Türkiyenin bağlanabileceği en olumlu bir tez olarak kabul edilebilir. Durum böyle olduğu halde Çağhyangil'in Birleşmiş Milletler müzakereleri sırasında, sanki Yunan tezine hizmet eylemek için «siz enosisten vaz geçin, bizde taksimden vaz geçelim» diye ortaya çıkması hem Türk umumi efkârını hemde bize müzahir olması mümkün bazı Devletleri şaşırtmıştır. Bu büyük bir gafaftır ve Demirel Çağhyangil'i Dışişleri Bakanlığına getirmekte yaptığı gafı örtmek için Çağhyangil'in gafını tevil etmeğe çalışmamalıdır.

Çağhyangil Birleşmiş Milletlerde Türk milletinin haysiyetini de korumakta aciz göstermiştir. Kıbrıs temsilcisi Rosides yaptığı konuşmada Türkiyeye sövüp durduğu halde ve Komisyon başkanının cevap verip vermiyeceğini kendisine sormasına rağmen ne kendisi söz alıp konuşmuş, şayet kendi dil bilgisi ve diğer mektesebatı buna elvermemekte ise, ne de yanındaki teknisyenlere cevap verdirme lüzumunu ve hassasiyetini göstermiştir.

Ne Demirel ne Çağhyangil bir dış politika stratejisi tesbit edip yürütecek yeterliğe malik bulunmayan kimselerdir. Kıbrıs dramı asıl Demirel hükümeti ile başlamıştır. Çünkü Kıbrıs politikası şimdi yalnız teknik seviyede ve ortaya çıkan olaylara göre basit taktiklerle yürütülebilmektedir. Ürgüplü ve Demirel hükümetleri İnönü hükümetinden bir strateji devralmıştı. Ürgüplü bu stratejiyi kısmen devam ettirmeğe çalışmış, fakat teşvik ve müzaheret görmemiştir. Aksine gene 1950 - 1960 devresinin kolay, bununla beraber uzun vadeli Türk menfaatleri ile bağdaşmayan uydu politikasına dönülme eğilimleri gösterilmeğe başlanmıştır. Demirel tesbit olunan stratejiyi benimsemiş ve esasen benimsemekte de çok serbest olmadığı için şimdiki çıkmaza girmiştir.

Kıbrıs dâvasının bir dram haline gelmesinin şüphesiz bir baş sorumlusu vardır. Bu baş sorumlu, Birleşmiş Milletlerdeki oylamada zahiren bizim yanımızda bulunan Birleşik Amerika-

dır. Kıbrısta Türkiye bakımından bugünkü çıkmazı yaratmış olan Birleşik Amerikanın baştan itibaren enosis politikasını desteklemiş ve Türk müdahalelerine yolları kapamış olmasındır. Bu suretle Züriç ve Londra andlaşmalarının Amerika tarafından ihlâl edilmiş olduğunu tesbit edebiliriz. Çünkü Türkiyenin müdahale hakkını kullanmasına engel olmuş, Yunanistan ve Makarios ile işbirliği yapmıştır. Binaenaleyh tarihi gerçeği unutarak Amerikanın Birleşmiş Milletlerdeki sembolik reyine önem vermek ve kendisine teşekkür etmek anlaşılması güç bir davranıştır. Bu şekildeki bir davranış geçmişi ve hadiseleri değerlendirmek yetersizliğine delâlet eder ve etrafı, dostu, düşmanı ihlâl olunan milli menfaatlerimiz karşısında hassasiyetten yoksun bulunduğumuz kanısına götürür. Böyle umursamaz ve vurdum duymaz bir tutumun Türkiyeyi nerelere sürüklüyebileceğini tasavvur etmek güç değildir.

Hükümet Kıbrıs konusunda bir genel görüşme açılması talebini böyle bir sorumsuzluk ve fütürsüzlük içinde karşılamış, bir suçlu telaşı içinde ve seçmiş olduğu yolun doğruluğuna

emin olmuyarak meseleyi dış politika-dan iç politika çekişmesi haline intihal ettirmek eğilimi içine girmiştir. Adalet Partisi sözcüsünün Millet Meclisindeki konuşması bu teşhisi doğrulamıştır. Ancak, sözcünün beyanları ve iddialarının sathiliği ve seviyesizliği Adalet Partisi bakımından bir talihsizlik olmuştur.

Adalet Partisinin konuyu bir iç politika mücadelesi haline getireceği tahmin olunabildiği halde, sorumsuz bir durumda bulunan Cumhurbaşkanı İnönü hükümetleri zamanında takip olunan politika ve bazı vesikalar hakkında zihinlerde şüphe uyandıracak mahiyette beyanlarda bulunması da yadırganacak bir davranış olarak yorumlanabilir. İki aylık hükümetinin ortaya koyduğu zihniyeti ve eğilimi devam ederse Demirel hükümetini kimse kurtaramaz.

Şimdi ne yapılacak? Bunu ne hükümet ne de başkaları bilmektedir? Şimdiye kadar ki tutumundan anlaşılabilir ki hükümet Kıbrıs meselesini kendi haline bırakmıştır ve sorumluluğu geçmiş hükümetlere yükleyebilmekten fazla bir şey düşünmemektedir.

Onbeş Günün Notları

Değişen Genel Müdürler ve Türkiyenin Menfaatleri

Geçen sayımızda Süleyman Demirel hükümetinin bir haksız tasarruflar serisi içine girmek üzere bulunduğu ve çalışmalarını, vatanseverlikleri, ahlak ve dürüstlükleri ile kamu oyunun sempatisini ve desteğini kazanmış olan bazı umum müdürleri değiştirmeye hazırlandığına değinerek yanlış bir yolun seçilmiş olduğuna işaret etmiştir. Filhakika geçen yazımızda söz konusu ettiğimiz umum müdürlerden ikisi değiştirilmiştir. Bunlar Türkiye Petrolleri Umum Müdürü İhsan Topaloğlu ile Etibank Umum Müdürü Tahsin Yalabık'tır. Dikkat edilirse bu iki umum müdür, Türkiyenin yeraltı servetlerini değerlendirmekle görevli iki milli kuruluşun başında bulunmakta olan umum müdürler idi. Değiştirilmeleri, Türkiyenin yeraltı kaynaklarını ellerine geçirmek isteyen yabancı şirketleri şüphesiz sonsuz derecede memnun edecektir. Zira Topaloğlu, petrol-lerimizi yabancı şirketlerin haksız istis- marlarından ve Yalabık'ta Ely tasarısı

denilen tasarıdan memleketi korumak için çalışmış ve yabancı şirketlerle onların her tarafa dal budak salmış menfaat temsilcilerinin husumetlerini cezbeylemişlerdi. Akli selimin, bütün zinde kuvvetlerin direnmelerine ve uyarmalarına rağmen yabancı şirketler bu suretle ilk raundu kazanmış bulunuyorlar.

Bu tâyinler üzerinde durmamızın çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu kere hükümet, yetkisini aşmıştır. Yürürlükte bulunan hukuk düzenimiz hükümete keyfi tasarruflarda bulunma selâhiyetini vermemektedir. Adalet Partisi iktidarı da, zihniyetini benimsemiş olduğu anlaşılabilir Demokrat Parti iktidarı gibi, bir kere iktidara ulaşmakla hukuka riayetden müstağni kalabileceğini ve istediğini yapabileceğini vehmeylemekte ise, derin bir şekilde yanılmaktadır. Süleyman Demirel hükümeti, ilk aylarındaki icraatı ile, kendisine açılan krediye ve herşeye rağmen

bağlanan ümitlere fazla lâıyk olmadığını adeta isbatlamak istemektedir.

Diğer taraftan söz konusu olan iki unum müdür ve özellikle Türkiye Petroleri unum müdürü İhsan Topaloğlu, hükümetlere rağmen Türkiyede bir petrol bilinci ve petrol politikası yaratan adamdır. Topaloğlu İnönü hükümetleri zamanında da Türkiyenin petrol ve milli menfaatlarını korumak için Fethi Çelikbaş ile mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştı. Hükümetler değişmiş fakat Türkiyenin menfaatları daimi olduğu için İhsan Topaloğlu haklılığına inandığı yoldan ayrılmamıştır. Bugün Türkiyedeki petrol rejimi ve Petrol kanununun yabancı şirketlere tanımış olduğu imtiyazlar hakkında biraz bilgi sahibi olanlar, Demirel hükümetinin Topaloğlu'nu değiştirmek için direnmesinin sebeplerini anlamakta güçlük çekmektedirler. Çünkü sevk ve idare kademesinde bulunan Devlet memurlarını değiştirmek konusunda Demirel'in uygulamayı tasarladığı ve Milliyet Gazetesine açıkladığı ölçülerden hiçbirisi Topaloğlu hakkında kabili tatbik değildir. O halde burada başka ölçülere itibar olunmuştur. Umumi efkârın öğrenmek istediği de işte bu ölçülerdir. Mesele Topaloğlu meselesi değil Türkiye Petrolleri ve yabancı petrol şirketleri meselesi olduğu için Demirel hükümeti, keyfilikten kurtulabilmek bakımından yeni ölçülerini açıklamak ve amme vicdanını tatmin etmek mecburiyetindedir. Yoksa çok iyi işletmesini bildiği tezvir mekanizması yolu ile kendi taraftarı saf halkı şaşırtmaya çalışması, dürüst ve mert olmayan bir politika niteliğini taşımaktan ileri gidemez.

C. H. P. de : İnönü'yü

Tecrit Manevrası

A. P. de : Şiddet Histerisi

CHP. nin üç organı birbirine zıt, üç tebliğ yayınladı. Böylece, ortanın solu politikasını savunanlar ile buna karşı olanlar arasındaki mücadelenin, her üç organdaki taraftarı, benimseyenleri anlaşıldı. Parti meclisi seçim yenilgisinde etkisi altında, tam bir dağılıp çözülme, İnönünün de çekiyeceği söylentileri arasında, dizginsiz hislerin çatışma Arenası olarak görüldü. Çıkan tebliğ, pek çok çevrede liderin yenilmesi, ortanın solu politikasının mahkûmiyeti olarak yorumlandı. Gerçekten de tebliğ ortanın solu hakkında söylenebilecek, en hafif suçlama, biçimindeydi; «seçimlere ortanın solu sloganıyla girdik.» Eh! Bu demektir ki, mağlubiyetimizin sebebi budur. Bu ifade, ortanın solunun tasvibinden çok, suçlanması olmasına rağmen, deyimini tebliğde geçmesine bile cephe almıyordu. Acayip olan şudur ki, dört kişinin yaptığı açıklamanın, parti meclisi arkadaşlarını, «sahtekârlık ile ittiham» olduğunun, sanki ne yapanlar, ne de ittiham edilenler farkında değildi. Parti meclisi tebliğini, parti meclisinin tasvip etmediği bir «sahtekârlık» el çabukluğu gibi taktim edenler, hiç bir şey olmamış gibi oturmaktadırlar. İşte, CHP. nin zaî ve onu öldüren, yenilgiden yenilgiye sürükleyen bu hallerdir. Hiç kimse de-

mediki, sahtekârlık suçları ile suçlayanlar, nasıl aynı yerde oturabiliyor? Resmi parti politikası «ortanın solu» ise, bunun tebliğde geçmesine bile tahammül edemeyenler, nasıl o partinin senato başkan vekili olabiliyor? Buna inanç mı, opportunislik mi denir?

İkinci tebliğ, il başkanlarının tebliği idi, gerçekten inanmış, samimi, ileri bir dille yazılmış, mücadele Ruhu taşıyordu ve parti Meclisi Tebliğine tamamen zıt bir karakterdeydi. Parti Meclisinin, korkak, mütereddit her nazba şerbet politikasının görüntüsü yerine, bir gerçek, fikir ve aksiyon partisinin görüntüsü hakimdi.

Üçüncü tebliğ gurubunda, bu tebliğ, ilk okul çocuklarına ezberletilen şeyleri, tekrar eden bir eda taşımaktaydı. Garibi şuki, Yıllardır toplumun Nurcusundan, ırkçısına, Marksistinden, Faşistine kadar, herkesin söylediklerinin tekrarını, bir yeni veya eski politika gibi taktim eden gurup tebliğinin, il başkanları tebliğinin yarattığı etkiyi silmeği göz önünde tutan, özel itina ile kaleme alındığı dikkati çekiyor. Tebliğ, «ortanın solu» deyimini eritmek, zihinlerden silmek için yapılan canbazlık örneğidir.

Böylece üç tebliğden edinilen intiba, Parti genel başkanının eteğinden çeken, önüne engeller çıkaran Millet Vekilleri ve bir kısım parti meclisi üyeleriyle, genel başkan arasında, partiye yeni bir ruh, dinamizm, kesin çehre kazandırma mücadelesi devam etmektedir. Mesele, inanıp, inanmamadan çok, yeni nesillere açılan, onlara hitap eden bir parti haline gelecek CHP. de, yerlerini muhafaza edemeyeceklerini bilen insanlar, bütün güçleriyle bu yenileşmeyi boğmaya çalışmaktadırlar. Liderin, ömrünün sonunda, kendinden sonra partiye yaşama gücü ve imkânı yaratmaya çalışmasını, kendi menfaatlerini tehdit eden bir gelişme olarak görmektedirler. Çağın gelişmelerini, yeni nesillerin isteklerini, Memleketin yenileşme, Endüstrileşme, modernleşme ihtiyacının ne kadar hayati olduğuna AP. kadar habersiz görülen, CHP nin bu gurubu, Lideri Parti içinde tecrid etme politikasına girmiştir. Mücadelenin nasıl biteceği, CHP. nin istikbalini tâyin edecektir.

AP. de ise bir başka havaların estiği görüntüsü hâkimdir. AP. temsilciler meclisi, Hükümeti şiddet tedbirlerine, geçişin Restore edilmesine zorlamıştır. Esasen gurubun bu biçimde ki baskısı altında olan hükümet, temsilciler Meclisinin de itmesiyle şiddet ve Restorasyon hareketine süratle kaymıştır. Unum Müdürlerin değişmesi, her yerde başlatılan manasız takibat ve Baskı hareketleri, AP. nin süratle şiddet sathı mayilinde kaydığını göstermektedir. AP. adeta, şiddet hissterisine tutulmuştur. Bütçe güçlükleri, dış güçlükler karşısında, iç politika da tansiyonu artırıcı hareketlerden kaçınıp, imkân ölçüsünde, asgari ortaklıklar zemininde, partilerin toplanmasını temin yerine, inanılmaz biçimde tansiyonu yükseltmeyi tercih etmektedir. Bu politikanın freni olacak, AP. içinde akımda, yok gibi görünüyor. AP. gittikçe, hergün biraz daha geçmişin bataklıklarına saplanmaktadır. Hizmet etme imkânları

varken, bu yollara sapması, memleket için talihsizliktir. AP. hâlâ, muhalefet partisi gibi davranmakta ve bu ruh haletinden kurtulamamış bulunmaktadır. Ne zaman iktidar partisi olduğunun, ağırlığı ve sorumluluğunu duyarsa, parti bugün kü negatif ruh hali ve politikayı terk edip, Pozitif, yapıcı bir karakter kazanacaktır.

Gece Öğretimi ve Üniversiteler

Her yıl, üniversite giriş sınavları sonuçlarının alındığı sıralarda, üniversite giriş sınavlarında başarı gösteremiyen öğrencilerin tepkisi altında kalan hükümetler, meseleyi palyatif tedbirlerle çözümlenmek yoluna gitmektedirler: Bir taraftan öğrencilere, üniversitelerin ve yüksek okulların daha fazla öğrenci alması hususunda aracı olunacağı ifade edilirken, diğer taraftan da üniversite ve yüksek okullar nezdinde teşebbüse geçilerek, biraz daha fazla öğrenci alınması imkânlarının araştırılması ve gelecek yıllarda gerekli tedbirlerle başvurularak, üniversitelerin ve yüksek okulların karşılaştığı bu sıkıntılarını giderileceği vaad edilmektedir. Bazı çevrelerde ise, üniversite ve yüksek okul öğretim üyelerinin vazifeden kaçtıkları ve bu sebeple de üniversite ve yüksek okulların azami imkânlarını zorlamadıkları, üniversite ve yüksek okullara yeteri derecede öğrenci almadıkları, ısrarla belirtilmektedir. Özellikle, gece öğretiminin mümkün olduğu, kendilerine yüklenen bu vazifeyi yerine getirmemek için, öğretim üyelerinin gece öğretimine karşı buldukları sarahaten veya zimnen ifade olunmaktadır. Öğretim üyelerinin bir kısmı da, bu vazifeden kaçmadıklarını göstermek çabası içinde âdeta gece öğretiminin harareti taraftarları olmuşlardır.

Bu arada, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde gece öğretimi yapılması karar altına alınmış ve bununla ilgili tasarı da kanunlaşmış bulunmaktadır. Bu suretle, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde gece öğretimi yapılacak ve bu sebeple öğretim üyelerine munzam ücret ödenecek ve dışarda kalan bir miktar öğrenci, üniversite tahsili yapmak imkânına kavuşacaktır.

Hiç şüphe yok ki, liseyi başarıyla bitirmiş olan öğrencilere yüksek tahsil imkânını vermek gerekir. Öğrencilere, kendi arzularına göre yüksek tahsil yapmak imkânını sağlamak asıldır. Keza, her hizmet bir ücret karşılığında yapılacağına göre, öğretim üyelerinin munzam çalışmaları için ücret talep etmeleri de en tabii haklarıdır. Çıkarılan kanuna, bu yönden ileri sürülecek bir tenkid söz konusu olamaz.

Mesele, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde yapıp gece öğretiminin gerçek ihtiyaçlara cevap verip vermediği konusunda ortaya çıkmaktadır. Acaba bir miktar öğrenciye, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde tahsil yapmak imkânını sağlamakla ne elde edilecektir? Bu tahsilin sebep olduğu külfetle, sağladığı fayda arasında makul bir orantı var mıdır? Bu sorulara olumlu cevap vermek güçtür: Gece öğretimine baş vurmak suretiyle bir miktar

öğrenciye yüksek tahsil yapmak imkânı sağlanmıştır. Bu öğrenciler, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesini bitirdikleri zaman tarihçi, edebiyatçı, arkeolog, psikolog, sosyolog veya filolog olacaklardır. Memleketin bu alanlarda yetişmiş elemanlara ihtiyacı yoktur, denilemez; ancak, eğitimin plâna bağlandığı bir devrede, çeşitli öğretim alanlarını, memleketin ihtiyacı derecesine göre tasnif etmek ve öğrencileri, ihtiyacımız bulunan bu alanlardaki öğretime sevk etmek gerekir. Bu ise belli bir fakültenin tek başına alacağı bir kararın sonucu olmaz. Meselenin, üniversite seviyesinde ve hattâ Plânlama ile işbirliği yapılarak karara bağlanması lazımdır. Hangi alanlarda elemana ihtiyaç varsa, o alanda öğretim yapan fakülteler takviye edilmeli ve bu amaçla gerekli plân ve programlar yapılmalıdır. Meseleler bu açıdan ele alınmaz ise, öğrencileri dışarda bırakmamak için sarfedilen gayretler belli bir yönde gelişmez ve neticede katlanılan külfetler israf şeklinde tecelli eder ve elemana olan ihtiyaçla mevcut eleman arasındaki denge anormal bir durum gösterir. Bu ise, kalkınmanın yetişmiş elemana ihtiyaç gösterdiği prensibi ile aslâ bağdaşamaz. Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesinde gece öğretimi yapılması hususunda alınan kararı ve çıkarılan kanunu bu bakımdan hatalı bulmaktayız.

Diğer yandan, gece öğretiminde sağlanan randımanın düşüklüğüne de işaret etmek isteriz. Genel olarak, gerek öğrenci, gerek öğretim üyesi için, gece öğretimi yapmak yorucu ve o oranda da verimsizdir. Bütün gününü çalışmakla geçirmiş olan bir kimsenin gece, iyi bir ders vermesi veya verilen dersleri gereken dikkatle izlemesi müşküldür. Bunun sonucunda da, gece öğretiminde yetişen bir öğrencinin yeterli bir seviyeye ulaşması zordur. Yapılan sınavlar da, bu müşkülâtın telkin ettiği müsamaha içinde cereyan edecektir. Neticede, az fakat kaliteli eleman yerine, çok fakat ortanın altında kalitede eleman yetiştirilmiş olacaktır. Gece öğretiminin, bizzatî kendisinde mevcut bu mahzur dolayısıyla, genellikle gece öğretimi yapan müesseseler diploma değil, sertifika verirler.

Kısaca, belirtmek istediğimiz husus; öğretim alanında alınan münferit kararların ve plânsız öğretim politikasının mahzurlarıdır. Öğretim alanında mevcut ihtiyaçları gidermek için alınacak tedbirler daha ziyade vadelidir: Bugünden alınacak tedbirler ile beş veya on yıl sonraki ihtiyaçlar karşılanabilir. Bugünden her hangi bir tedbir alınmazsa, ileride daha müşkül durumlar yüksek tahsil yapmak isteyen gençleri beklemektedir. Bu sebeple meseleleri günlük tedbirlerle geçiştirmek yerine, uzun vadeli tedbirler üzerinde düşünmenin zamanı çoktan gelmiştir. 1961 yılından beri, çeşitli vaadlere rağmen, bu konuda maalessif, ciddi bir tedbir de alınmış değildir.

Gecekondu Kanunu Hazırlanırken

Eaşbakanın ve İmar Bakanının bir toplantı vesilesiyle yeniden alevlendirdikleri gecekondu ateşi, bir gecekondu kanunu

tasarısının hazırlanması ve Meclise sevk edilmesiyle sönmeye yüz tutmuş görünmektedir. Bununla beraber, hazırlanmış olan tasarının meseleye güvenilir bir çözüm yolu teşkil edip etmediği konusunda henüz kamu oyu bir aydınlığa kavuşmuş değildir. Öğrenebildiğimize göre, yeni gecekondu tasarısının esaslarına göre, mevcut gecekondu tespit edilecek, gecekondu bölgeleri tasfiye ve islah bölgeleri olarak ikiye ayrılacak, içinde oturanlara konut sağlanmaksızın hiçbir gecekondu yıktılmayacak, gecekondu semtleri kamu hizmetlerinden yararlandırılacak, yeniden gecekondu yapımı önleneyecek, meselenin çözümü tamamen belediyelere bırakılmayacak, devlet de yükün önemli bir kısmını yükleneyecek, gecekonduvarını islah etmek isteyen vatandaşlara malî ve teknik yardımlarda bulunulacaktır.

Bütün bu esaslar, daha önceki gecekondu ile ilgili kanunlarda olduğu gibi, gecekondu olayının bir vakia ve «oldu bitti» olarak kabul edildiğini göstermektedir. Normal konut piyasasında, arz ve ihtiyaç arasındaki dengesizliğin yarattığı bu vakıayı, olduğu gibi kabul edip çözüm yolları üzerinde düşünmekten başka çare de yoktur. Nitekim, kanun tasarısı, daha önce hazırlanmış ve fakat kadük duruma gelmiş tasarılarından fazla ayrılmayarak, gecekonduvarından islah edilebilecek durumda olanlara tapu verilmesini öngörmektedir. Islahı kabil olmayanların, içindekiler konut sahibi yapıldıktan sonra yıktırılması ile ilgili ve Kalkınma Plânı esaslarına da uygun düşen tasarı hükümleri bir yana bırakılırsa, tapu verme işleminin, devleti ve birçok arazisi işgal edilmiş vatandaşları gecekonduvarına konut sağlama uğrunda ağır külfetlere sokacağı düşünülebilir. Bu amaçla, devlet büyük kamulaştırma bedelleri ödeyeceği gibi, mağdur vatandaşlar da, mülklerinden yararlanma haklarının, bazı açığızlar tarafından sınırlandırılmış olması olayı ile karşı karşıya kalmış olacaklardır.

Öte yandan, belediyeler, tasarıda öngörülen çeşitli yollarla elde edecekleri arsaları da, bu amaçla, ellerinden çıkarmış olacaklardır. Tasarıda yer alan, 20 yıl süre ile satış yasağı hükmü, 20 yıl geçtikten sonra, kamu arsalarının tamamen özel mülkiyete intikali gibi, modern şehircilik ilkeleriyle taban tabana zıt bir durum yaratmaktan başka sonuç vermeyebilir.

İşin en tehlikeli yönlerinden biri de, gecekondu bölgesi hâline getirilmiş vakif arsaların dahi, devlet eliyle gecekonduvarının yararlanmasına sunulmasıdır.

Gecekondu kanun tasarısı, esas olarak, Kalkınma Plânında öngörülen bulunan islah, tasfiye ve önleme esaslarına sadık kalmaktadır. Ancak bu amaçla kurulması öngörülen iki fonun tatbikatta ne dereceye kadar işleyebileceği şüphelidir. Bir kere, bu fonların kaynakları arasında da bir gecekondu politikası yürütmeye elverişli zengin kaynaklara rastlanmamaktadır. İkincisi, aşağı yukarı aynı amaçlara hizmet edecek iki fonun kurulmasındaki neden de pek anlaşılabilir değildir. Son olarak, pek yakında Meclise sevk edilmesi ihtimali bulunan konut kanunu tasarısının öngördüğü konut fonunun kaynaklara ile, burada söz

konusu olan fonların kaynakları birbirine karışmaktadır.

Tasarının olumlu sayılabilecek hükmü, kendilerine arsa sağlanacak olan vatandaşlara, aynı zamanda kredi yardımı ve teknik yardımlar yapılmasını da öngören hükmüdür. Hele, bu şartlara kavuşturulmuş olanlara, en geç 1 yıl içinde konut yapmaya başlamak ve 2 yıl içinde de konutun nüve kısmının tamamlanması şartının yüklenmiş olması, tatbikatta, olumlu sonuçlar doğurabilecek niteliktedir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, kredi yardımlarına fazla bel bağlanamayacağı gibi, belediyelere intikal edecek arsaların miktarı konusunda da fazla iyimser olmamalıdır.

Gecekondu kanun tasarısının öncelikle Bakanlar Kurulunun gündemine alınmış ve tartışılmış olması, hükümetin bu konuya verdiği ağırlığı göstermesi bakımından ilginçtir. Böylece, sosyal konut politikamızın esas olarak, dar gelirli ve kötü konut şartları içinde yaşayan insanlara yöneltilmek istendiğine şahid olmuş bulunmaktayız. Ancak bu politikanın uygulamasına geçileceği şu sıralarda, sorumlu devlet adamlarının, köyünde, şehre göç etmek üzere bulunan kitleleri, lüzumsuz bir harekete sevk etme sonucu verecek beyanlardan titizlikle kaçınmaları şarttır. Aksi halde, şehirde konut sahibi olan gecekonducu «açıkgöz», köyünde kalmış olan vatandaş da «ahmak ve beceriksiz» sayılacaktır. Bu ise, ulaşılmak istenen sosyal adalet amaçlarıyla bağdaşmaz.

Yeni İngiliz Entirikası

1965 yılının son ayı, yeni yıla şekil verecek ve onu tamamen işgal edecek meselelere ait, kesif bir şahsi diplomasi faaliyetiyle geçti. Gerçekten, uzun süredir tereddütler içinde bocalayan Vaşington, Avrupa politikasına açık ve kesin bir biçim vermediği, İngiliz ve Alman başbakanlarının ziyareti ile Fransada ki Devlet Başkanı seçimlerinden sonraya tehir etmiş görünüyordu.

Pakistan Devlet Başkanının ziyaretiyle başlamış olan, bu pek kısa süreyle birbirini takip eden ziyaretler ve Fransada sonuçlanan seçimden sonra, acaba Amerika Birleşik Devletleri Avrupa politikalarında, beklenen ve sözü edilen kesinlik konusunda bir karara ulaşmış mıdır?

Bu suali, Vaşington görüşmelerinin konusu ve ulaşılan sonuçların ışığı altında cevaplandırmak gerekir. Uzunca bir süredir 1970 leri göz önüne alarak İngilterenin askeri politikası plânlanmaktadır. İngiliz Savunma Bakanı Healey iki meseleyle karşı karşıyadır. İngilterenin deniz aşırı bağlantılarıyla birlikte savunma bütçesi 2500 Milyon sterlindir. Deniz aşırı bağlantıları dışında 2000 M. sterlindir. Bu ölçüde bir gider, İngiliz ekonomisi için büyük bir yük teşkil etmektedir. Özellikle, İngiliz Endüstrisini modernleştirmek, yeni bir endüstri ve siyantik revölüsyon yapma iddiasıyla iş başına gelen işçi partisi için, bu giderlerin kısılması hayati bir önem taşıdığı aşıkârdır. İngiliz ekonomik büyümesinin, ikinci harbtten beri, Avrupa devletleri arasında en düşük seviye olması, ortak pa-

zarın, altıların Ekonomik büyüme ve refahı üzerindeki etkileri, özellikle kolonilerini likide eden Fransanın, refahı, pek İngilizli kiskandırmaktadır. İngiltere'de bu sebeble, kolonilerden kurtulma, hiç değilse Dünya Devleti Rolü oynamanın ve dünyanın dört bir köşesindeki İngiliz sorumluluklarından sıyrılma akımı oldukça kuvvetlenmiştir. İkinci üçüncü sınıf devlet statüsünü kabul edip, küçük İngiltere haline gelip, ikinci bir İsviçre olalım diyenler çoktur. Ayrıca, bağlantılardan, sorumluluklardan sıyrılan bir İngilterenin, Fransa gibi daha zenginleşip bir dünya Devleti rolü oynaması mümkündür.

Bu, temel düşünceler çerçevesinde İngiltere, gelecekte ve bugün dünyada ki yerini oynayacağı rolü tayin etmek, tesbit etmek zorunluluğuyla yüzleşmiştir. İngiliz Başbakanının Vaşington gezisi vereceği karar bakımından bir yoklama, ilk araştırma mahiyetindedir. Başbakan Vilson, bir münasebetle İngiliz muhalefet partisi, Muhafazakârların savunma sözcüsüne karşılık olarak verdiği cevapta, İngilterenin hudutları, Himalayalardan başlar demekle, İngilterenin dünya Devleti rolünü devam ettirmek arzu ve kararında olduğunu açıklamıştı. Fakat, Vilson'un Vaşington gezisinde yoklamak istediği şey, Amerikanın bunu ne derece teşvik ettiğini anlamak, ve İngilterenin tek başına bunu yürütmeye gücüne artık sahip olmadığı bilindiği için, Amerikanın yardımıyla bunu devam ettirmeye sağlamamak yolunu açma keşif hareketinde bulunmaktır. İngiliz dilinde, son bir kaç yıldır pek moda haline gelen (East of Suez) süveyişin doğusu olarak adlandırdıkları sahada, Amerikayla birbirine bağlı (İnterdependense) bir politika oryante etmek ve bütünleştirilmiş bir kumanda stürüktüğü altında ortak, kollektif bir askeri güç buldurmak. Böylece, Amerikan desteğiyle hem bir dünya devleti rolü oynamaya devam etmek, hemde Amerikan örtüsü altında eski kolonilerini kontrol altında tutmak, bu bölgelerdeki menfaatlerini devam ettirmek.

İngiltere, bu gayesini gerçekleştirmek için ortaya attığı Süveyişin doğusu konseptininun ise ifade etmesi lâzım geldiğini, yavaş yavaş geliştirmektedir. İngiliz kuvvetleri, bugün üç yere serpilmiştir. Merkezi Afrika, Arabistan ve Malezya'dır bunlar. İngiltere, Süveyişin doğusu stratejisi ve politikası için 1970 den sonra da Kıbrıs üslerini muhafaza etmek istemektedir. Libya'yı Amerikaya terke hazır. Aden'i 1970 terk ile onun yerini alacak, bir askeri üst olarak Fars Körfezini düşünmekte, Singapurun Endonezya ile çatışma yüzünden önemini kaybettiğini ve 1970 de, bu devletle anlaşarak, Singapurdan ayrılacağı tasarlamaaktadır. Tabii, Malezyada asker bulduracaktır. Singapur yerine, kuzey Avusturalyada bir üst tesisi için faaliyete girmiştir. 1970 de hazır olacak merkezi Afrikada ki vaziyetini devam ettirmek istiyor. Bu kadar geniş sahaya kaplıyacak ve İngilterenin petrol ve ham madde menfaatlerini emniyet altına alacak, yukarıda sözünü ettiğimiz bütünleştirilmiş kumanda ve ortak bir askeri güce sahip yeni bir pakt peşindedir. Bu pakta, İngiltere, Amerika, Avustralya ve yeni Zellanda üye ola-

caklar, daha doğrusu İngiliz plânı budur. İngiltere de, atom silâhı taşıyan polaris deniz altılarını, yahut (V — Bonmardiman, veya F—III) Atom bombası taşıyan uçaklarını, bu paktın bütünleştirilmiş kumandanlığının emrine verecek, kollektif askeri gücün bir kısmını teşkile tahsis edecektir. İngilizler, bu projelerini çinin Asya da durdurulmasında müessir olacak, bir proje olarak Amerikaya satmak istemektedirler. Bu proje Vilsonun, Vaşington gezisinde başkan Johnson'a açıklamış, o yoklanmıştır. Son İngiliz entrikasının üstündeki örtünün bir ucu, böylece kaldırılmıştır. Düşmanlıklarının Amerikanın taşıyacağı, İngiliz menfaatlerini, eski kolonileri üstünde kontrolünü sürdürme oyunudur bu.

Bu Plânın, İngilterenin bir çeşit Amerikaya, kolonicilik ortaklığı teklifi olduğuna şüphe yoktur. Bağdat Paktı gibi bölge halkı tarafından, böyle damgalanacağını Amerika bilir. Bu sebebledirki, Amerika Pakt teklifini pek soğuk karşılamıştır. İngilterenin üyesi bulunmadığı Anzuk paktının, Pasifiğin güvenliğini temine yeter olduğunu ifade eden Amerikan idarecileri, Endonezya ile ihtilâf halledilince Singapurun yeterli bir üst olduğunu ve Avusturalyada yeni bir üst ihtiyaç olmadığını açıkça söyleyerek, İngilterenin pasifikten çekilmesinin gayet lojik olacağını anlatmışlardır. Fars körfezinde ki menfaatlerini koruyabileceği ve merkezi Afrika'daki eski İngiliz Afrikasındaki üstlerinin bu iş için yeterli olacağı kanaatinde olduğu, Amerikanın anlaşılmalıdır. Böylece, Amerika bir taraftan İngilterenin dünya devleti rolü oynamasından memnun olacağını beyan ederken, bir taraftan da İngiliz plânını red etmekle, bu rolü Amerikan desteği ve örtüsü altında yürütmesinin mümkün olmayacağını, kendi gücü yeterse bu rolü oynamaya devam etmesine, Amerika bir diğereceği olmadığını anlatmıştır. Vilson — Johnson görüşmelerinde, Rodezya'ya petrol sevkine, Amerikanında Amborgo koymasında anlaşmaya varılmıştır.

Bu görüşmelerden, çok taraflı nükleer güç tasarısı, ile İngilterenin Atlantik nükleer güç tasarısının Nato çerçevesinde tartışılmasında görüş birliği hasıl olmuştur. İngilterenin polaris Atom silâhları ile tehiz edilmiş deniz altılarının, ortak mülkiyet altına konması hususunun tartışılmadığı anlaşılıyor. İngilterede, bu hususun Hollanda, İtalya ve Almanyanın iştirak edeceği Nato çerçevesinde ortaya atılmaktadır. Burada da son söz kendisinde kalmak şartıyla, bu devletleri buluşturup, masraflarından kurtulmağı tasarlıyor. Halbu ki, Amerika geçen ay, bu deniz altıları satın almak, böylece nükleer silâhların yayılması meselesini ortadan kaldırarak, hem Rusyayla, nükleer silâhların yayılmasını önleyen anlaşmayı imzalama zemini hazırlamak, hemde batı Almanyanın ittifak içinde eşit söz ve eşit sorumluluk, İngiltere ile eşit statü arzusunu tatmin, meselesini ortadan kaldırmak istiyordu. İngilizler, Henüz buna yukarıdaki planlarından henüz vaz geçmedikleri için yanaşmamışlardır. Polarisleri, bir pazarlık için ellerinde tutmak istemektedirler.

Vilson, Şimdilik bir yoklama yapmış bu pek ihtiyatla ortaya atılmasına rağmen,

İngiliz niyetleri Amerika tarafından soğuk karşılanmıştır. İngilizler, şamatayla bunu örtmektedirler. Amerikalılar, İngilizlerin Pasifikten çekilmesini lojik gördüklerini söylerken, İngilterenin dünya devleti rolü oynamasına itirazları olmadığını fakat buna Amerikan desteğiyle devam etmelerinin de, Amerika'nın işine gelmediğini anlatmışlardır. İngiltere, kendi gücüyle bunu devam ettirmek istiyorsa, kendi bileceği birşeydir. Mesele, yeni yılda İngiliz dış işleri ve Savunma Bakanı, Stewart ve Healey'in Vaşingtonu ziyaretinde, daha detaylı tartışılacaktır. Fakat, öyle görülüyor ki bundan bir sonuç çıkmayacak, ve İngiltere dünyada ki yerini ve rolünü, daha fazla uzatmadan, yeni yılda tayin etmek için yeni düşüncelere yönelmek zorunda kalacaktır. Bu hülyalardan vaz geçince, tabii yeri Avrupa, rolü de küçük İngiltere olacaktır. Bunu De Gaulle'de sempatik karşılayabilir.

Amerikanın, Avrupa politikası henüz kesin bir biçim almamıştır. Öyle, anlaşılıyor ki bu görüşmelerin karşılıklı yoklamalar mahiyetinde oluşu, Vaşingtonunda kesin bir karara varmak için ilk teşebbüsleridir. Ancak, yeni yılda devam edecek görüşme ve müzakerelerden sonra, Vaşington'un politikası kesinleşecektir.

Fransa Devlet Başkanı Seçimi

Anglo - Amerikalıların, general De Gaulle'in yeniden Fransa devlet başkanlığına seçilmesinin önemini, generalin zafelerini küçültmek için akla gelen her çareye başvurmuşlardır. Fransa'da en güçlü partinin, beş milyon oyu olan Komünist partisinin olduğu unutulurak % 55,2 rey alarak seçilen, generalin zaferini küçümsemeye gayretlerinin manası bilinmektedir. Pek az rey farkıyla seçilen Kennedy ve parlamentoda bir kaç sandalye farka sahip Vilson'un otoritesinden, nedense kimse söz açmamıştır. Çünkü, Anglo - Amerikalılar biliyorlar, inatçı ve bağımsız düşünceli bir Fransa ile generalin şahsında karşılaşacaklardır ve NATO ile Avrupa meselesinde çetin mücadele vereceklerdir.

General De Gaulle, seçilmesi şüpheli olduğu zamanda bile hiçbir şüpheye yer vermeyecek açıklıkla, Avuranın ekonomik birliğine taraftar olduğunu, fakat Milletler üstü bir Avrupa siyasi bütünleşmesine kesin olduğunu, keza NATO'nun kumanda bütünleştirilmesine razı olmayacağını, Fransız halkına beyan etmişti. Bu sebeple De Gaulle'un dış politikasında bir değişiklik yapması için sebep yoktur. Halika, karşı olduğu şeyleri açıklamış ve ekseriyetin desteğini kazanmıştır. De Gaulle'de, dış politikasında değişme olmayacağını, Rakibiyle arasındaki % 11 rey farkının küçümsemeyeceğini ima ederek, şimdiye kadar halk tercihlerini, sivil harb tehlikesinin eşliğinde hislerinin etkisinde yapmıştı, ilk defa Fransa, aklın ışığında kendisinin temsil ettiği politika ile rakibinin ki arasında seçim yapmıştır.» demmiştir.

Fransız dış politikasında bir değişme olmayacaksa, De Gaulle kabinesinin kompozisyon ve Hükümet politikasının stilinde değişme beklenmektedir. İçeride, daha liberal, sosyal meselelere, eğitim ve ev gibi eğileceği beklenmektedir. Başka bir deyim, Halkı memnun edecek ve uzun süredir ihmal edilen sosyal meselelere dönmek zorunluğudur. Esasen, generalde seçim konuşmalarında, bu hususta bir çeşit söz vermiştir. Ayrıca, şimdiye kadar yürütülen mali ve ekonomik politikanın, yenden gözden geçirilmesi mümkündür. Hükümetin, Frank ve fiyat istikrarına, ekonomik büyümeye öncelik tanıyan ve bu ikisi arasında eşit olmayan tercihi, Ekonomiyeye durgunluk getirdiği görülmektedir. Ekonomik gelişmeyi yavaşlatan mali ve ekonomik politikada değişme beklenmektedir.

Fransanın ortak pazar üyeleriyle olan çatışmasında eski rijid tutumunu gevseteceğinin işaretleri vardır. Özellikle ziraat maddeleri konusunda anlaşmaya varılacaktır, fakat siyasi alanda, düşündüğünün dışında bir Avrupa yaratılmasına müsaade etmeyeceğine şüphe edilmemelidir. İngiltereye karşı daha yumuşak davranacağı ve İngilterenin ortak pazara katılmasını arzuladığını, general seçimden önce imâ etmişti. Özel, sebeplerden De Gaulle, İngilterenin ortak pazara katılmasına müsaade etme zamanının geldiğini düşünmektedir.

Sonuç olarak denebilir ki, De Gaulle'un zaferi küçümsenemezse, seçim kampanyası ve daha önce aldığı rey miktarıyla kıyaslanırsa, generalin prestiji zedelenmiştir. De Gaulle'in dış politikasında değişme beklenmemektedir. Ancak, içeride Ekonomik mali ve sosyal alanda, halkı tatmin edecek değişiklikler beklenmektedir. Seçim zamanı, bu alanda yapılan tenkitlerden istifade etme eğilimi vardır. Ekonomiyeye durgunluktan kurtaracak tedbirler alınacağı tahmin edilmektedir.

Fakat, gerek Avrupanın siyasi bütünleşmesi, gerekse NATO'da düşünülen islahat konusunda ki Politika'da hiçbir değişiklik yapılmayacağı kesin olarak bilinmektedir.

De Gaulle'in seçilmesiyle, politikalarında tercihler yapma zorunda olan, Fransanın müttefikleridir.

Erhard'ın Vaşington Seyahati

Batılı devlet adamlarının, birbirini, hemen gün aşırı denecek kadar yakın takip eden ziyaretleriyle, Vaşington canlı spekülasyonların dünyaya yayıldığı şehir haline geldi. Uzun süredir askıda kalan ve NATO ittifakını, Avrupa birliğini, Amerika ile Rusya arasında imzalanacak Nükleer silâhların yayılmasını önleyen anlaşmayı yakından ilgilendiren meselelerin, kesin bir sonuca bağlanması ve Amerikanın Avrupa politikasının açıklığı kavuşması, bu seyyahatlere özel bir önem kazandırmıştı. Geniş ve canlı tahminlerin, daha seyyahatlerden önce başlayıp, halâ devam etmesi bu sebeptendir. Ancak görünen odur ki henüz hiçbirşey kesinliğe ve açıklığa ulaşmamıştır.

Seyyahat öncesi, Erhard'ın gayet mütedil ve dikkatli olarak meseleye yaklaştığı ifade ediliyordu. Bu Bonn'un nihayet, fazlasıyla Almanyanın emniyeti ve ittifak içinde İngiltere ile eşit statü, nükleer silâhlarda eşit söz sahibi olma istek ve ısrarının, kendi dâvasına zarar verdiğini taktir ettiği biçiminde yorumlanıyor, ayrıca, uzak doğuda başı karışık olan Vaşington'un, Avrupada yeni meseleler ve sıkıntılar istemediğini Batı Almanya anlamış bulunuyor deniyordu. İster şöyle, ister böyle olsun, Erhard - Johnson görüşmeleri sonunda çıkarılan ortak kominikeden anlaşıldığına göre, Almanya isteklerinde hiçbir ilerleme kaydedememiştir.

Almanlar, Nükleer silâhlar konusunda, ikili görüşme istiyorlardı. İngilizler ise bundan son derece huzursuzdular ve İngiliz Başbakanı, Johnson'a bu görüşmelerin, Almanların ne istediklerini anlama ötesine taşmamasını ve ikili görüşme yerine, NATO çerçevesinde, yani kendilerinin mevcudiyetiyle, Almanların nükleer konudaki isteklerinin görüşülüp, karara bağlanmasını sağlık vermişti.

Amerika Birleşik Devletleri Başkanının bu yolu tuttuğu anlaşılıyor. Vaşington etrafa garanti vermektedir ki ikili anlaşma olmayacaktır, mesele NATO çerçevesinde görüşülecektir. Mamafih kaynaklar, İngiliz çevreleri olduğu için, onların kiskançlığı ve kendi Nükleer deniz altılarının yükünü, Almanlara aşırıp, sahipliği ve son sözü kendi ellerinde tutma niyetleri bildirildiği için bu kaynaklardan sızan bilgileri, ihtiyatla karşılamak gerekir.

Bilinen bir husus varsa, o da şudur ki, Almanların beklenilenden fazla şeyler talep ettikleridir. Almanya, geçen ay Mac Namara plânına göre, Nükleer silâhların kullanılmasını plânlayacak komitede kendilerine verilen yerden, daha şümulü iştirak istemektedirler. Bir ifadeye göre Erhard, taktik Nükleer silâhlar yeterli değildir, Almanya stratejik Nükleer silâhlara muhtaçtır demektedir. Alman Savunma Bakanı Von Hase «Nükleer sahada kendini savunmak için, bir devlet Nükleer silâhlara muhtaçtır -> demiştir. Fakat, bunun şümulunun ne olduğu kesin söylenemez. Erhard'ın Almanyanın, Rusyayı tahrir edecek doğu Avrupa ve Rusyaya ulaşacak silâhlar istediği ve bu sebeple Nükleer silâhlar konusunda hareket ortaklığı talep ettiği söylenmektedir. Hareket ortaklığının, karma kuvvet, ortak komanda ve Amerika kontrolü, veto sunu kapsadığı ifade edilmektedir. Ayrıca, Erhard'ın NATO içinde, Me Namara veya Feza komitesinde meselenin görüşülmesine muhalefet ettiği, bu çerçevede tatminkâr bir sonuca ulaşmağa imkân olmadığı kanısında olduğu belirtiliyor. Fakat neticede istemeye istemeye Almanya, buna razı olmuştur. Mamafih, Erhard'ın yakın bir gelecekte çok, istikballe ilgili olduğunu ve hesaplarını Kore harbi nasıl Almanyanı silâhlandırmışsa, Vietnam harbinde eninde sonunda, Nükleer silâhlara kavuşturacağı tahminine dayadığı işaret edilmektedir. Erhard'ın ayrıca, bütçe güçlüğü sebebiyle Amerikadan satın almakta olduğu 600 milyon dolarlık, askerî malzeme miktarında kısmayı talep ettiği, fakat Amerikanın Al-

manyadaki askerî masraflarını dengeliyor mede önemli olduğu için buna yanaşmadığıda fısıldanmaktadır. Bu ikili görüşmede, ortak pazar, Kennedy gümrük görüşmeleri ve Vietnam konularında temas edildiği bilinmektedir. Ancak, görüşmelerin mihreri, Almanyanın Nükleer silâhlar konusundaki talepleridir ki, NATO çerçevesinde tartışılıp, detaylandırılıp, sonuca bağlanması kararlaştırılmıştır.

Bütün bu karışık entirikaları andıran spekülasyon ve gerçeklerden çıkan sonuç odur ki, NATO sallanmaktadır. NATO'ya Nükleer, çağa uygun bir bünye kazandırmadıkça, onu kurtarmak güç olacaktır. Bugün, NATO üyeleri, artık ortak bir politikaya ve hedefe sahip değillerdir. Her üye, kendi menfaat ve millî emellerini takip etmektedir. Bugün NATO, ortak politikanın plânlanıp, yürütüldüğü bir enstürüman olmadan çıkmış, Entirikalar Formu haline gelmiştir. Tabii, burada da en büyük entrika, tabiatı icabı İngiltere'nindir.

Vietnam'da Sulh Ümidi

Vietnam harbi, bütün dünyada gerçekten bir «Vicdan krizi» doğurmuştur. Amerikanın attığı adım, örneği az bulunur cinstendir. Halkın gıdası olan pirinç tarlalarının, havadan atılan ilâçla tahrip edilmesi, Kuzey Vietnamda hedef tefriki gözetilmeden yapılan, vahşi, insafsız ve yüz kızartıcı insanlık dışı, hava akımları dünya kamu oyunda, Amerikaya karşı tiksinti uyandırmıştır.

Papa'nın sulh çağrısı, Amerikada sağır kulaklar tarafından işitilmez görülüyor. Dünyada bir tura çıkan, Amerikan senatörler gurubundan George Aitken, Vietnamdaki durumu merhametsiz olarak vasıflandırmıştır. Böylesine bir atmosferde perde arkası, gayet gizli görüşmelere zemin hazırlandığı, görüşmeler bir bakıma olduğu söyleniyordu.

İki İtalyanın, Ho chi Minh ile görüşmelerinde, Kuzey Vietnam devlet başkanının sulh görüşmelerini arzuladığını, Amerikan yetkililerine ulaştırdıkları söylentisi etrafı kapladığı bir sırada, Amerikan idarecileri böyle bir teşebbüsün mevcudiyetini yalanladılar. Adı geçen İtalyanlar, Ho chi Minh ile olan görüşmelerini ve Amerikan idarecilerine durumu bildirdiklerini açıkladılar.

Mesele nihayet açıklığa kavuştu. Eski, Floransa belediye başkanı, Profesör La pira Kuzey Vietnam devlet başkanıyla olan görüşmelerini, Birleşmiş Milletler Genel Kurul Başkanı ve İtalyan dışişleri bakanı olan, Amintore Fanfaniye bildirmişler. Fanfani'de Hanoyi'nin sulh görüşmeleri arzusunu, Amerikan dışişleri Bakanına bir mektupla ulaştırmış. Dean Rusk, iki hafta ne mektubu aldığına dair, ne de yapılan teklife ait İtalyan Dışişleri Bakanına cevap vermemiştir.

İki hafta sonra, Hanoyinin teklifinin samimiyetinin ve bazı noktaların açıklığa kavuşturulması için Fanfani'den Ho chi Minh'nezdinde yoklama yapması, teşebbiste bulunması talep edilmiştir. Fakat, garibi şudur ki gayet gizli tutulan bu talepte Vaşington bulunurken, bir yandan da müsabet bir cevap gelmesini tıkayacak Vietnam

İncelemeler

Ekonomi Sistemleri ve Sosyal İslahat Tedbirleri

Prof. Dr. Ali BOZER

harbini hızlandırıcı ve genişletici davranışlara girişmiştir. Fanfani'ye, Haneyinin arzusunun samimiyetinin araştırılması bildirilirken, Amerikan uçaklarında yeni askeri olmayan, Kuzey Vietnam hedeflerinin tahrip edilmesi emri verilmiş, Harbi Kamboçyaya sıçratma tehditleri ve hareketlerine sapılmıştır. Vaşingtonun bu tutumunun tezadı ortadadır.

Harbin hızlandırılması, Fanfaniniye verilen cevabın geciktirilmesi, meselenin yukarıda izah edilen basına sızmasına sebep olmuştur. Halk efkarının Vaşington idarecilerini ithamı karşısında, Rusk - Fanfani'ni yazışmasını, Amerikan Dışişleri Bakanlığı, açıklamak zorunda kalmıştır. Böylece kısa ömürlü Fanfani'ni arabuluculuğu nihayete ermiş gibidir. Bu arabuluculuğun neticesi ne olmuştur bilinmemektedir. Yalnız, tam Fanfanini teşebbüsü, Amerikanın anlaşılabilir tutumuyla dejenere edildiği anda, Papa'nın sulh çağrısının yükselmesi manidardır.

Papa, Krismiste harbin durdurulmasını, bunu tarafların mütareke olarak kabul edip, bunu takiben müzakereye oturmalarını talep etmiştir. Papa'nın sulh çağrısında, Krismiste harbin durdurulmasını taraflar kabul etmiş, fakat Amerika bunu mütareke kabul ve sonra müzakereye oturmaya reddetmiştir.

Başkan Johnson'un gelecek ay başlayacak, Kongrenin yeni çalışma yılında daha fazla para ve insan gücü için, Vietnam harbine ait kongreden talepte bulunacağı bildirilmektedir. Ne var ki, Amerikan halkı, böyle bir talepten önce, her türlü diplomatik kanalların sulh için kullanılmasını istemektedir. Kamu oyunun bu baskısının etkisiz olacağı düşünülemez. Pek çok Amerikan vatandaşı, şunda birleşmektedir ki, «bu çağ kominizm çağı değil, Milliyetçilik çağıdır.» Amerika, her tarafta Milliyetçilikle çarpışmaktadır. Amerikanın, komünizmin mi, yoksa Milliyetçiliğin mi? kökünü kazımaya çalıştığı şüphelidir. Vietnamda da durum bugün, bu hale gelmiştir. Vietnam komünistleri, bu gün gerçekten Vietnam nasyonalistleri olmuşlardır.

Bir sonuca varacak olursak, Fanfani'nin ve Papanın teşebbüsünün neticesiz kaldığını düşünmek güçtür. İki taraf arasında çok gizli yoklamalar olduğu anlaşılıyor. Amerika, görüşmelerin ikili olmasına yanaşmak istememekte ve Cenevre anlaşmasının iki taraf arasındaki farklı yorumu devam etmektedir. Buna rağmen, görüşmelerin biçiminin Cenevre anlaşmalarının etrafında döneceği anlaşılmaktadır. Mesele, önce bu vahşi katliamın durması, sonra hangi çerçevede olursa olsun görüşmelerin başlamasıdır. Bunun için diplomatik kanallar tıkanmamalıdır şimdilik, bir takım kanalların açık olduğu ve bazı ümitlerin bu kanallardan aktığı sezilmektedir. Papanın ve Fanfaninin teşebbüsleri insanlığın arzuladığı şeylerdir.

PROMETHEUS'UN DÖNÜŞÜ

Kaya ÖZSEZGİN

(Denemeler - Eleştirmeler)

Yeni çıktı

Toplum Yayınları

İktisadi kalkınmamızın, belli bir ekonomi sistemi içinde yapılabileceği, bugünkü sistemin istenilen kalkınma hızını sağlayamayacağı tezi, bir çok çevrelerde, savunulmaktadır. Bu konuda ileri sürülen fikirler, çoğu zaman, yuvarlak kelimelerle ifade edildiği için uygulanması istenen sistemi de bütün ayrıntılarıyla teşhis etmek güç olmaktadır. Hattâ çoğu zaman ekonomi sistemleriyle sosyal ıslahat tedbirleri birbirine karıştırılmakta ve bu tedbirlerin belli bir ekonomi sisteminin inhisarında olduğu sanılmaktadır. Bu görüşün sonucunda da, memleketimizdeki sistem reddedilmekte ve onun yerine yeni bir sistemin ikamesi düşünülmektedir.

Biz bu yazımızda ekonomi sistemlerinin tercihinin nedenleri üzerinde durmadan başlıca ekonomi sistemlerinin önemli özellikleri ile sosyal ıslahat tedbirlerini ve ekonomi, sistemleriyle sosyal ıslahat tedbirleri arasındaki ilişkiyi belirtmeğe çalışacağız.

ÇEŞİTLİ EKONOMİ SİSTEMLERİ :

Başlıca üç çeşit sistem vardır :

Kapitalist ekonomi : Liberal ekonomi şeklinde de isimlendirilen bu sistemde **mülkiyet hakkı** en geniş anlamıyla himaye görülür. Bu itibarla menkul olsun gayrimenkul olsun, mallar üzerinde ferdi mülkiyet asıldır : Üretim ve tüketim malı ayırımı yapılmaksızın ferdi mülkiyete yer verilmiştir.

Çeşitli sektörlerde, özel teşebbüs birinci planda yer tutar. Üretim alanının başlıca kollarını teşkil eden tarım ve sanayi sektörleriyle, ticaret ve ulaştırma alanlarında özel teşebbüs faaliyette bulunur. İktisadî hayatın gelişme seviyesine göre ferdi teşebbüsler veya şirketler şeklinde kurulmuş büyük işletmeler faaliyet gösterir. İktisaden gelişmiş memleket-

lerde, anonim şirketlere ve anonim şirketin bir çeşidini teşkil eden halka açık anonim şirketlere fazlasıyla tesadüf edilir. Kapitalist ekonomilerde, takip edilen iktisadî siyasete göre, çeşitli alanlarda, yabancı sermaye ile kurulmuş iktisadî teşebbüsler de vardır.

Liberal ekonominin en esaslı unsurunu rekabet teşkil eder. Bu ekonomilerde, rekabet suretiyle maliyet fiyatlarının düşmesi, buna karşılık kalitenin yükselmesi ve mal çeşidinin artması esastır.

Kapitalist ekonomilerde özel teşebbüsün gelişmesi için kredi müessesesine ve yatırım indirimine başvurulur. Özellikle, orta ve uzun vadeli kredilerle sanayinin gelişmesine yardım edilmektedir.

Devletin ekonomi alanındaki fonksiyonu, asgari derecede indirilmiştir. Devlet, daha ziyade düzenleyici sıfatıyla ekonomi alanında mühale eder.

Sosyalist ekonomi : Sosyalist ekonomilerde **ferdi mülkiyet yoktur** ve ya pek sınırlı hallerde mevcuttur. Asıl olan toplum mülkiyetidir. Özellikle, üretim malları üzerinde toplum mülkiyeti görülür. Üretim malları, menkul ve gayrimenkul mal şeklinde olacağına göre, üretim malları arasında da bir ayırım yapmak gerekir. Zira «sapan» da bir üretim aracıdır. Üretim aracı olma yönünden; «sapan» ile «fabrika» arasında bir fark yoktur. Menkul mallar dahil olmak üzere bütün üretim araçları üzerinde ferdi mülkiyeti reddeden ekonomiler, sosyalist ekonominin en aşırı bir dalını teşkil eder.

Üretim, ticaret ve ulaştırma alanlarında özel teşebbüsün yerini devlet iktisadî işletmeleri veya kooperatifler almıştır. Küçük sanat iş-

leri ferdi teşebbüse bırakılmıştır. Yabancı sermaye ile kurulmuş bulunan şirketler, bu ekonomide söz konusu değildir. Yabancı sermaye, ödünç verme şeklinde, devletten devlete akar.

Liberal ekonomi anlamındaki rekabete, bu doktrinde, rastlanamaz. Pek sınırlı olarak, bazı hallerde, devlet iktisadî işletmeleri arasında rekabet söz konusu olur. Ancak rekabet, çoğu zaman, bir israf sebebi telâkki edildiğinden, daha ziyade üretim ve tüketim ihtiyaçlarının belli bir denge içinde tutulmasına azamî derecede riayet edilir ve bunun sonucu olarak da belli ihtiyaçların tekelden sağlanması yoluna başvurulur.

Sosyalist ekonomilerin başlıca müessesesini **plân** teşkil eder. Plân, genellikle, bütün devlet ekonomisi işletmeleri için emredici bir mahiyet taşır. Esasen, iktisadî hayata devletin bir müteşebbis olarak katılması ile plânın emredici mahiyet taşınması arasında sıkı bir bağ vardır.

Sosyalist ekonomilerde, kredi müessesesine, genel olarak devlet ekonomisi işletmeleriyle kooperatiflerin ihtiyaçları için başvurulur.

Karma ekonomi : Bu sistemde de, liberal ekonomilerde olduğu gibi, **ferdi mülkiyet** vardır. Ancak ferdi mülkiyet, sosyal gayeler bakımından, sınırlanmıştır.

Üretim, ticaret ve ulaştırma alanlarında **özel teşebbüsle** birlikte devlet iktisadî işletmeleri yer alır. Devlet, iktisadî hayata hem düzenleyici ve hem de müteşebbis olarak katılır. Halka açık anonim şirketler, bu ekonomilerde de görülür. Karma ekonomilerin tipik müessesesi karma teşebbüslerdir. Bu gibi karma teşebbüslerde, özel sermaye ve devlet sermayesi birlikte bulunur. Hattâ bazan karma teşebbüste ayrıca yabancı sermaye de yer alır. Sadece yabancı sermaye ile kurulan veya yabancı sermaye ile özel sermayenin birlikte kurdukları şirketler de görülür. Karma ekonomilerde, bazan devlet iktisadî işletmelerine, bazan da özel teşebbüse ağırlık verilir. Eğer üretim, ticaret ve ulaştırma alanlarında devlet iktisadî işletmeleri daha önemli bir yer işgal ediyorsa, bu takdirde karma ekonominin sosyalist ekonomiye yakın olduğu ifade edilebilir. Ayrıca bazı sektörlerin münhasıran devlet iktisadî teşebbüslerine tah-

sis edilmiş olduğu görülür. Bazı sektörlerde de devlet iktisadî teşebbüsleriyle özel teşebbüsün birlikte faaliyet gösterdiği müşahade edilir. Bu takdirde de, faaliyet sektörleri itibariyle, karma ekonominin sosyalist düzene daha yakın olduğu söylenebilir. Karma ekonomilerde devlet zaman zaman «promotör» rol de oynar. Başka bir deyimle özel teşebbüsün, sermaye kifayetsizliği, iş verimsiz görmesi gibi sebeplerle cesaret edemediği alanlarda devlet tek başına müteşebbis olarak faaliyet gösterir ve sonradan bu işletmeye özel teşebbüsün katılma imkânlarını sağlar ve bu suretle meydana gelen kaynağı başka yatırım sahalarında kullanır.

Karma ekonomilerde **plân** müessesesine de yer verilmiştir. Fakat plân, bu gibi ekonomilerde devlet iktisadî işletmeleri için bağlayıcı, özel teşebbüs için yol gösterici, teşvik edici bir mahiyet taşır.

Karma ekonomilerde, gerek devlet iktisadî işletmeleri, gerek özel teşebbüs, kredi müessesesine başvurur. Özellikle sanayi alanındaki krediden devlet iktisadî işletmeleri başka müesseseler vasıtasıyla yararlanırlar. Başka bir deyimle, özel teşebbüsle, devlet teşebbüslerinin yatırım ihtiyaçlarını karşılamak için verilen kredi başka başka müesseseler tarafından tedvir edilebilir. Yatırım indirimini müessesesi de karma ekonomilerde önemli yer tutar.

SOSYAL İSLÂHAT TEDBİRLERİ :

Sosyal islâhat tedbirleri ekonomi sistemlerinin dışında mütalâa edilir. Hattâ bu tedbirler, ekonomi sistemlerinin üstündedir. Liberal ekonomi sistemini uygulayan memleketlerde dahi sosyal islâhat tedbirlerine geniş ölçüde yer verilmiş olduğu görülür. Sosyal islâhat tedbirlerinin amacı fertlerin **sosyal güvenlik** içinde yaşamalarını ve **servet ve gelir dağılımının dengeli** bir şekilde yapılmasını sağlamaktır. Sosyal islâhat tedbirlerinin başarılı olması sonucunda toplumda güvenlik hissi doğar ve istikrar sağlanır.

Sosyal güvenliğin sağlanmasında başlıca rolü oynayan hastalık, ihtiyarlık, analık, işsizlik gibi sigortalardır. Bu sigortalarm devlet veya özel teşebbüs eliyle yapılması meselesi, uygulanan ekonomi sistemiyle, son derece yakından ilgilidir. Bu bakım-

dan, sosyal islâhat tedbirleri sosyalist veya karma ekonomilerde devlet eliyle sağlanır. Buna karşılık, liberal ekonomilerde özel sigorta müesseseleri sosyal sigortayla işgal eder. Görülüyor ki, sosyal islâhat tedbirlerinde hedef, ferdin güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu sosyal güvenliğin şu veya bu yolla sağlanması ise ekonomi sistemiyle ilgilidir. Keza, sosyal sigortalar dolayısıyla tahsil edilen primlerin bir kısmının iş veren tarafından verilmesi de sosyal gayeli bir tedbirdir. Zira, yükünün bir kısmını iş verene yüklemek suretiyle gelirin dağılımında bir dereceye kadar dengenin sağlanmasına gayret edilir. Az gelimli kimselerin sosyal güvenliği, gelir seviyesi üstün olan kimselerin ödedikleri primlerle teminat altına alınmaktadır.

Sosyal islâhat tedbirlerinin ikinci hedefini teşkil eden **servet ve gelir dağılımındaki** dengenin sağlanması konusunda **vergi** müessesesinden büyük çapta yararlanır. Gelir vergisi, veraset ve intikal vergisi vasıtasıyla gelirin sosyal adalet esaslarına uygun bir şekilde dağılımını sağlamak ve servetin belli ellerde toplanmasını önlemek mümkündür.

Sosyal islâhat tedbirleri arasında yer alan diğer bir husus da, **sözleşme hürriyetine** konan sınırlarla ilgilidir: Ferdietçi görüşün hâkim olduğu devirlerde, sözleşme hürriyeti en geniş anlamda uygulanmıştır. Ancak toplumda iktisaden zayıf bulunan sınıfların himayesini sağlamak maksadıyla sözleşme hürriyeti sınırlanmış bulunmaktadır. Bu cümleden olarak, sendikalar kurulmuş ve toplu iş sözleşmeleri yapılmış ve toplu iş sözleşmelerine aykırı bulunan müferit sözleşmeler hükümsüz sayılmıştır. Bu suretle emeğin değerlendirilmesi ve emekçinin iktisadî işletmeyle kader birliği yapmasına ilişkin tedbirler alınmıştır. Sendikalar marifetiyle emeğin istismarı önlenmiş ve dolayısıyla gelir dağılımının dengeli olması hususunda tedbir almak yoluna gidilmiştir.

Bütün bu sosyal islâhat tedbirlerine her çeşit ekonomide raslamak mümkündür. Kapitalist ekonominin liderliğini yapan Birleşik Amerika Devletleri'nde uygulanan gelir vergisi ve hibe vergisi sistemiyle gelir dağılımının dengeli bir şekilde yapılmasına azamî derecede riayet edilmektedir. Keza, gene bu memlekette

sosyal güvenlik sistemi ileri bir seviyededir. Liberal ekonomi uygulayan İsviçre'de de benzeri sosyal islâhat tedbirlerinin en iyi şekilde alınmış olduğunu görülür. Bu misaller, bize sosyal islâhat tedbirlerinin hiç bir ekonomi sisteminin inhisarında bulunmadığını açıkça göstermektedir. Bu itibarla, ekonomi sistemleriyle sosyal islâhat tedbirlerini birbirine karıştırmamak gerekir.

SOSYAL İSLÂHAT TEDBİRLERİYLE EKONOMİ SİSTEMLERİNİN İLİŞKİSİ :

Genel olarak sosyal tedbirlerle ekonomi sistemlerinin birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Sosyal islâhat tedbirleri üzerinde hassasiyet gösterenler sosyalist ekonomilerin taraftarı olarak ilân edilmektedir. Buna karşılık hakikaten sosyalist ekonomilerdeki en aşırı görüşü benimsiyenler, sosyal islâhat tedbirlerinin arkasına sığınmaktadırlar. Nihayet bazı kimseler de ekonomi sistemleriyle sosyal islâhat tedbirlerini, bazı hallerde mevcut olan ayırım yapmanın zorluğu sebebiyle birbirine karıştırmaktadırlar. Gerçekten bazı hususlar, hem sosyal islâhat tedbirleri arasında yer alır ve hem de ekonomi sistemin bir rüknünü teşkil eder. Toprak reformu sebebiyle alınan tedbirler bu cümledendir. Toprak reformu, mülkiyet hakkının sınırlanması sonucunu doğurabilir. Diğer taraftan da bu reform sosyal bir gaye taşır. Sosyal gayenin üstünlük taşıdığı ve mülkiyete yapılan müdahalenin bedeli mukabilinde olduğu ve üretimi artırmanın esas bulunduğu haller de toprak reformunun sosyal islâhat tedbiri yönü ağır basar. Sosyal islâhat tedbirleri, sosyal devlet düşüncesinin sonucudur. Sosyalist ekonomiyle sosyal devlet arasında her hangi bir bağ yoktur.

Sosyal islâhat tedbirleriyle ekonomi sistemleri arasındaki ayırım belirdikten sonra sosyal islâhat tedbirlerinin alınması hususunda ittifak etmemeğe imkân yoktur. Her düşünür, sosyal güvenlik ve gelirin dengeli bir şekilde dağılımı yanında Sosyal islâhat tedbirlerinin en iyi şekilde işlenmesini temin için belli bir ekonomi sistemine müracaat zorunlu değildir. Bu itibarla sosyal islâhat tedbirlerinden iyi bir sonuç alınması şu veya bu ekonomi sisteminin seçiminden ziyade, iyi bir şekilde teşkilatlanmaya bağlıdır. Sosyal islâhat tedbirlerinin belli bir ekonomi sisteminin malı olmaması karşısında bu

konuda siyasî bir spekülasyona müsaade edilmemelidir. Sosyal sigorta mevzuatı yanında bunları uygulayacak yeterlikte müesseseler kurulmadıkça veya mevcut müesseseler iyi bir şekilde reorganize edilmedikçe sosyal islâhat tedbirlerinden beklenen sonuç sağlanamaz. Görülüyor ki, sosyal islâhat tedbirlerinin başarıya ulaşması, belli bir ekonomi

sisteminden ziyade iyi yetişmiş teknisyenler meselesidir. İstatistik, aktüerya servisleri kurulmadıkça, sigorta müesseselerinde umulan elde edilemez. Gelir dağılımının sosyal adalet esaslarına uygun bir şekilde yapılmasını sağlayan kanunlar yanında, gerekli teşkilâta ve modern araçlara ihtiyaç vardır.

Af, Cezaevlerini Boşaltma Yolu Olmamalıdır

Yılmaz GÜNAL

Önümüzdeki günlerde bir af kanununun daha Başbakanlığa sevk edilceği ve kısa bir süre sonra da Millet Meclisinde görüşülmeye getirileceği resmi çevrelerce belirtilmektedir.

Af kanununun kapsamı hakkında kesin bir bilgi edinmek henüz mümkün değilse de, genel olarak «af kanunları»nın bir toplum bünyesinde meydana getireceği tesire değinmek mümkündür. Şüphesiz «af etmek» insanca bir davranıştır. Toplum seviyesini ve olgunluğunu gösterir. Bununla beraber Af Kanunlarının leh ve aleyhlerinde söylenmiş ve söylenecek bir hayli şey vardır. Biz bu noktaların bir özetini yapmaya çalışacağız. İlerde belki kanun üzerinde görüşülürken yararlı olabilir veya af kanunlarının çıkarılmasında daha titiz davranmak mümkün olabilir.

Aleyhte düşünenler :

Genellikle af kanunları topluma faydadan ziyade zararlı olur. Zira sık sık çıkarılacak af kanunları bir nevi suça teşvik vasıtasıdır denebilir. Kanunlar eşitlik ve müessiriyetini kaybeder. Zira nasıl olsa bir gün af kanunu çıkacaktır fikri cezaevini dolduran ve dolduracak olanların bir ümit kaynağı olarak kalır. Bentham'ın deyişiyle (1) : «İyi kanunlar yapın ve fakat onları iptâl edebilecek kudrette bir sihirbaz değneğini yaratmayın». Bir çok yerlerde olduğu gibi bizde de af kanunları zaman zaman bu «sihirbaz değneği» rolünü oynamıştır.

Eğer kanunlar şiddetli ve islâhat muhtaç bulunuyorsa bu iş yapılmalıdır. Fakat bu kanunları tesirsiz bırakacak bir takım tedbirlere «af kanunları» adı altında da olsa müraca

at edilmesi umulan iyi sonucu çoğu kere vermez. Üstelik cezaların muhakkak oluşu fikrine de aykırılığı görülmektedir. (2)

Bununla beraber af kanunlarının aleyhinde olanlar bile siyasî suçlarda ve belirli olayların meydana gelmesi halinde af kanunlarının çıkarılmasında fayda mülâhaza ederler.

Af kanunlarının başlıca aleyhtarlarından olan pozitivistler ise : «af hemen her zaman tavsiye, taziyik, iltimas, seçimlerde oy kazanmak gibi sebeplerle yapılır ki, bu da yetkinin kötüye kullanılmasından başka bir şey değildir» (3) demektedirler.

Nihayet af, tamir edilmesi mümkün olmayan bazı kayıplara da sebebiyet verdiği için reddedilecek bir müessese olduğu kanısında olanlar da vardır. Zira çıkarılan af kanunlarına rağmen yine mükerreren suç işleyenler mevcuttur. Kısa bir süre sonra tekrar cezaevlerini doldurmak tadırlar. Bir af sonrası 24 mükerrir üzerinde yapılan bir araştırmada bunlardan 23 ünün af kanunundan istifade ettiklerini fakat kısa bir süre sonra tekrar cezaevine döndükleri belirtilmektedir (4).

Lehte düşünenler :

Ceza kanunlarının genel oluşu, adli hatalar ve ceza siyaseti bakımından af kanunlarının çıkarılmasında fayda mülâhaza edilebilir (5). Bir toplumda geçmiş ihtilâfların unutulması, yeni ve sâkin bir sosyal hayatın başlaması «kin duygusunun» kök leşmesine mani olunması gibi düşünceler ceza kanunlarının tatbik edilmesini ve af kanunlarının çıkarılmasını haklı gösterebilir.

Gençlik ve Toplum Kalkınması

Avni AKYOL

Üstelik adalet mekanizması nekadarmükemmel olursa olsun adli hâ-taların işlenebilme ihtimâli bir gerçektir. Af kanunları da bunu telâfi imkânı vermektedir.

Adalet Bakanlığının kısa sayılma-yacak bir çalışmadan sonra meydana getirdiği daha insancıl «yeni ceza ve infaz kanunumuz» cezaevlerimizin dolgun kadrosunu bir hayli hafiflettiğinden çıkarılacak af kanunun böyle bir mülâhaza ile çıkarılmayacağı kanaatindeyiz.

Netice olarak, yukarıda belirttiğimiz şartla af kanunlarının faydasına inanıyoruz. Bu kanaati kuvvetlendirmek için, diyebiliriz ki :

«Hukukun hayat ile bağılılığı umu-miyetle hâkime takdir hakkı tanı-makla sağlanmaktadır. Fakat hukukun hayat ile bağılılığını fevkalâde yollarla sağlamak af ile mümkün olur. Bu mânâda af, hukuku hayata intibak ettirmek amelîyesidir. İnsan ve tarih dışı hukuk yoktur, hukuk plâtonik bir fikrin tatbikatı da değildir. Hukuk hayatın, sulh ve sukûnun, ilerlemenin emrindedir. Affı ta lep hakkından, demokratik rejimler de vatandaş mahrum edilemez. Ceza hukukunun hakikaten insanî olmasını istiyorsak, ondan affı kullanmak imkânını almamalıyız» (6)

(1) Sulhi DÖNMEZER, - Sahir ERMAN Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Umumi kısım, C. II/2, Üçüncü bası, İstanbul, 1964, s. 961 den naklen, ayrıca bkz. Aynı eser, s. 963

(2) Aynı eser, s. 961

(3) Bkz. Selâhattin KEYMAN, Türk Hukukunda Af, (Genel Af - Özel Af), Ankara, 1965 s. 16.

(4) Yılmaz GÜNAL, Mahkûmların Yeniden Eğitilmesi ve Bunu Engelleyen İki Müessesese, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, c. XVI, 1963 Sayı : 3 - 4, s. 240

(5) Faruk EREM, Türk Ceza Hukuku, c. I., genel hükümler, Dördüncü bası, Ankara, 1958 s. 600, 601.

(6) Giuseppe BETTIOL, (Çev : Faruk EREM), Suç ve cezanın sukûtu meselesi, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi, 1955, c. XXII, N. 1 - 2, S. 11, 12.

Afrika'da
Milli Kurtuluş
ve
Sosyalizm hareketleri
Bosil DAVIDSOR
Çev : Attilâ TOKATLI
6 lira
Sosyal yayımlar
P. K. 716 - İstanbul

22 Aralık 1965 Çarşamba günü saat 19.00 da Köy İşleri Bakanlığı kütüphanesinde, Köy İşleri Bakanı Osman Sabit Avcı'nın açış konuşmasıyla, ülkemizde ilk defa olarak Devletin rehberliği ve organizasyonu altında, gençliğin toplum kalkınması ve ağırlıklı köy kalkınması konusunda yöneltilmesi ve yetiştirilmesi amacıyla düzenlenen seminer, çalışmalarına başlamıştır.

Seminer, Kıbrıs sorunumuzun en kritik durumda olduğu, derin yankı ve olayların doğduğu bir döneme rastlamasından ötürü, basın ve yayın organlarınca, kamu oyuna gereği şekilde yansıtılmamıştır. Oysa ki, Kıbrıs sorunumuzun temelinde, se-minerin temel amacı yatmaktadır.

Açılıştan sonra ilk konuşmasını Köy İşleri Bakanlığı Müsteşarı Profesör Necmi Sönmez'in yaptığı beş gün süreli seminerin en ilginç ve takdire değer yanı, yüksek öğrenim gençliğinden 85 Türk gencinin gönüllü olarak ve günün en yorucu ve geç saatları olan 19.00 - 23.00 arasında katılmaları, seminer süresince çalışmalarını örnek bir ciddiyet, içtenlik ve ülkücü tutum ve davranışla işlemiş olmalarıdır.

Türk gençliğinin özellikle köysel alana yönelmiş toplum kalkınması çabalarına daha yapıcı, etkin, etkili ve verimli bir şekilde eylemli (fili) olarak katılmaları yolunda ilk kademe olan bu çalışma, Köy İşleri Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü tarafından Mayıs 1965 ayında hazırlanan «Gençlik ve Toplum Kalkınması Projesi» gereğince düzenlenmiştir.

Anılan proje, Türk gençliğinin tümü kapsadığı halde, ilk adım olarak Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği temsilcileriyle çalışmalara girişilmesi ve sonra diğer illerimize yayılması; Yüksek Öğrenim Gençliği yoluyla da tüm gençliğin etkilenmesi ve gerekli yöneltilmeler sağlandıktan sonra Yurt çapında örgütlenmelere gidilmesi yararlı görülmüştür.

Proje, I Haziran 1965 tarihinde Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği temsilcileri ile Üniversite ve Yüksek okullar öğretim kurulları temsilcilerinin katıldığı toplantıda gençliğe sunulmuş ve aynı toplantıda bu konuda bir «Gençlik ve Toplum Kalkınması Alt Komitesi» görevlendirilmiştir. Proje ve bundan sonraki çalışmalar, seminerin düzenlenmesi işleri Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün rehberliği altında bir komite tarafından geliştirilmiş ve yürütülmüştür.

Bu konuda düzenlenen, «Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği I. kademe Yöneltilme ve Yetiştirme Semineri Programı» uyarınca, gençliğe, köy ihtiyaç ve gerçekleri, toplum kalkınması kavramı, Türkiye'de toplum kalkınması çalışmaları, toplum kalkınması programları, sosyal değişim eğilimleri ve önderlik; halkla, bireyle ve grupla çalışma yolları ile halkla temas teknikleri, insanın temel ihtiyaçları, genel eğilimleri, ilgileri ve öğrenme yolları; danışmalı problem çözme yöntemi, koordinasyon ve örgütlenme konuları, açık oturum ve tartışmalı konferans şeklinde işlenmiş; böylece toplum kalkınması açısından gerekli yöneltilme yapılmaya çalışılmıştır. Bu konuların arasında gençliğin bu güne değin bu konuda yaptıkları çalışmalar, çalışmalarda yararlandıkları kaynaklar karşılaştıkları güçlükler ve sağladıkları başarılar sorulmuş; bu sorular gençlerden meydana getirilen özel gruplar tarafından «grup çalışması» yapılmak suretiyle araştırılmış, incelenmiş, cevaplandırılmış ve değerlendirilmiştir. Ayrıca, yukarıda değindiğimiz konular işlendikten ve değerlendirildikten sonra 85 genç, yine gruplara ayrılmak suretiyle, bugünkü şartlar ve imkânlar içinde yüksek öğrenim gençliğinin toplum kalkınması konusunda neler yapabileceklerini, toplum kalkınması programlarının hangilerine, ne oranda katılabileceklerini; bunun için de okullarında ve yurt çapında nasıl örgütlenebileceklerini, özellikle de köy

gençliğini nasıl örgütleyerek daha yapıcı ve etkin bir durum sokabileceklerini düşünmüşler, incelemişler, araştırmışlardır.

Köy İşleri Bakanı Osman Sabit Avcı'nın sürekli olarak izlediği, ülkenin ve gençliğimizin kaderi ve geleceği ile çok yakından ve sıkı ilişkili olan bu konuda, Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği, gerçekten olumlu, başarılı bir sınav vermiş, örneklik etmiştir, diyebiliriz.

Genellikle belirtildiği gibi, Ankara Yüksek Öğrenim Gençliği bir defa daha, daha gerçekçi, ülkücü ve bilinçli olarak, ulusal kalkınmanın ancak köy kalkınması yoluyla sağlanabileceği gerçeğini ortaya koymuş; bunun yollarını, geceleri seminer çalışmalarına sürekli bir ilgiyle katılarak araştırmış; Köy İşleri Bakanlığı Devlet Plânlama Örgütü yetkilileri ve uzmanları ile Siyasal Bilgiler Fa-

kültesinin bu konuya gönül vermiş biri profesör, diğeri doktor iki değerli öğretim üyesinin rehberliği altında çok olumlu sonuçlar, pratik yollar bulmuşlardır.

Bir bildiri de yayınlamak suretiyle ulusal sorunumuzu kamu oyuna duyuran Ankara Yüksek Öğrenim Gençliğinden 85 ülkücü gencimizi, varılan kararların ışığı altında ve bu gençlerimizin de aracılığıyla diğer ülkücü ve köycü gençlerimizin izlemesi kıvanç ve güven verici olacaktır.

Halk Eğitimi Genel Müdürü Necati Mutlu tarafından seminerin sonunda, gençliğin bu yöndeki çalışmalarını için Genel Müdürlük bünyesinde yeteri büyüklükte salon ve büro tahsis edileceğinin belirtilmesi, şüphesiz gençliğin bu yöndeki çalışmalarını olumlu yönden etkileyecek uygun bir ortam olacaktır.

Kültür ve Sanat

EDEBİYAT :

değinmeler

Mehmet SEYDA

«İNÖNÜ» ÜZERİNE BİR YAZI :

Kimi şeyler vardır, ki, açıklanması içtenlik işidir, yürek işidir. Onu zaman zaman düşünmüş, dost toplantılarında konuşmuş, ama sıra yazmaya gelince, bir türlü yazamamış, hep çekinmişsinizdir. İçiniz, geçmiş yıllarda çektiğinizle, «Acaba yanılıyor muyum?» kuşkularıyla doludur. Hele bu, daha yaşarken tarihe mal olmuş, Türkiye'nin politik hayatında her zaman ön plânda gelmiş bir insansa, vereceğiniz yargılar yıldan yıla, hattâ günden güne değişebilir. Oysa, bir genel akış ve değişimin içinde, o belki nasıl başladıysa öyle bitirmek istemesi yüzünden, sizde, duruk - statique --bir kafa izlenimi de yaratmıştır.

İnönü üzerinde ilk espriyi ben babamdan dinlemiştim : «Türkiye'ye ne Atatürk gibi Cumhurbaşkanı, ne de İnönü gibi Başbakan gelir...»

Babam, bunu Sayın Tevfik Rüşti Aras'tan dinlediğini söylerdi ve işin hoş yanı, İnönü'nün o sırada Cumhurbaşkanı - ve Millî Şef - oluşuydu. Biz ilkokuldayken, İnönü de devrinin bütün kodamanları gibi, dil uzatılmaz kutsal bir varlık âdeta bir «tabu» idi. yedinci sınıfta, onu kadro dergisine yazdığı kısa bir yazı ile çok sevmiştim. 1938'de, Dr. Hikmet Kıvılcımlı, «Biz seni özel sermayenin karşısında tuttuk ve savun-

duk. Şimdi bizi harcıyoruz...» diye yazdığı zaman, ona çok kızardım. 1946 - 50 yıllarında, artık o kimsenin gözüne görmese iyi ederdi, 1952'de, gene her şey değişti : Kimsenin resmini asmazken, odama onun bir resmini astım. Uşakta başına taş atıldığı günlerde içim kan ağlıyordu. 26 Mayıs 1960'ın gece yarısına kadar, bütün kurtuluş umutları onda toplanmamış mıydı?

Aşağı yukarı hepimizde, olaki bize çok iş düşmesin gibilerden, tek insana bel bağlama, onu putlaştırma alışkanlığı sürer. Her şeyi ondan beklerken, tarihsel görevinin bilincine varmış devrimlere en yakın bir toplumsal sınıfa yaslanmadıkça ve onunla kader birliğine girmedikçe, bir politikacının başarılarıyla başarısızlıklarının gene de raslantısal bir nitelik taşıyabileceğini unuttur gideriz. İnönü, belirli bir toplumsal sınıfla ilişkisi olmayan, buna karşılık, «bir milletin kaderini değiştiren ölüm kahraman savaşı kazanıldıktan sonra kurulan devletin sorumluluğunu, kendi düşmanlarının günahlarını çamurlarıyla birlikte yüklenmekten çekinmeyen, partisinin zaman zaman dışında ve hattâ karşısında olan» insandır. O, «CHP. nin kendisine karşı yönelen sinsi faşizmine karşı dürüst seçim silâhının kullanmış ve partisinin devrimlere ihanetini durdurarak hiç değilse muhale-

fette ister istemez devrim düşmanlarının karşısında olmasını sağlamak istemiştir» ve o, «on yıl muhalefet liderliği yapar, hakaretlerin, saldırıların türlü türlü katlanır, 27 Mayıs'tan sonra bile partisinin iktidara gelmesi tedbirlerini almaz ve son seçimlerde «Ortanın solundayız!» diyerek bütün sağ güçleri karşısına alır.»

Tırnak içindeki bu sözler Sayın Sabahattin Eyuboğlu'nundur. - Bk. Yeni Ufuklar Dergisi, «Devrimciliğe Dönüş», s. 163 - Şimdi, Türkiye'de, okuması yazması olan herkesin bu yazıyı okumasını, görmesini istiyorum. Öyleme geliyor ki, sorunlarımıza çözüm yollarının bulunabilmesi, kitaplardaki bilgilerden gerçeğe geçebilmemiz, biraz da, İnönü'nün kişiliğinin ve yaptıklarının iyice anlaşılmasına bağlıdır.

Bir Ulusal Kurtuluş Savaşı Kahramanı, yılların başbakanı, cumhurbaşkanı, muhalefet lideri, koalisyon hükümetlerinin başbakanı, bağımsız bir dış politikaya yönelişi, petrol ve öbür yeraltı madenleriyle yerüstü endüstri kuruluşlarının yabancı sermaye sömürücülüğünden kurtarıma çabalarına katıldığını belli edilişi sırasında başbakanlıktan apar topar düşürülmüş ve muhalefeti de artık «ortanın solu»nda bir muhalefet olmuşa; üstü kapalıktan açıklığa geçilmişse; politika tarihimizde kırk şu kadar yıldır hep baş köşeyi tutmuş insanın, iniş çıkışlarla, serüven dolu yaşam çizgisinin yakından izlenilmesinde büyük, sayısız faydalar vardır.

«TÜRK EDEBİYETİNDE HİKÂYE VE ROMAN» :

Cevdet Kudret, Tanzimattan Meşrutiyet'e (1859 - 1910) kadar Türk edebiyatında hikâye ve roman türü üzerinde yaptığı incelemeleri toplayan, Varlık Yayınları arasında çıkmış bu ilk ciltte, kitabın arkasındaki «Bugün, Türk edebiyat tarihinin en dikkatli ve güvenilir uzmanı...» olma sıfatına gerçekten hak kazanıyor.

Aynı eser, daha önce, 1945'de, «Türk Edebiyatı Hikâye ve Roman Antolojisi» adıyla yayımlanmıştı. Tanzimat Edebiyatı'nda çevrilerle yolu açılan romanımızın ilk örneklerinden parçalar verilirken, bunların bugünkü roman anlayışı ve gelişim çizgisi karşısında durumları açıklanmaktadır. Cevdet Kudret, kalburüstü bütün yazarları ve eserleri sıralıyor, yazarların kişilikleri üzerinde bilgiler verip, romanlarını da üslup (dil) ve teknik açıdan inceliyor, romanın konusunu anlatıyor, daha önce o eser üzerinde vermiş olduğu yargıyı haklı çıkartacak bir iki sayfayı alıp gösteriyor. Böylece, okuyucu, iyi - sağlam - nesnel bir inceleme ele geçirdiğine inanarak, kitabı daha bir güvenle okuyor : Kimi yazarlar için verilmiş sert, katı yargılarda - hiç yadırgamaksızın -, Cevdet Kudret'in yanında yer alıyor.

Bu sağlamlığın ve güçlülüğün öyküsünü, Yön'de Samih Emre bize çok güzel anlattı (Bk. «Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman», Yön, s. 142) :

«Onbeş yıl önceki bir olaydan başlıyorum : Okul kitaplarının serbest basıma bırakıldığı ilk yıl, edebiyat öğretmenlerine gönderilen örnekler arasında Abdurrahman Nisari adıyla yayımlanmış yeni bir dizi dikkati çeker. (...) Öğretmenlerin her yıl sonunda doldurdukları talim sicillerinin seç-

len ders kitapları hanesinde hep aynı isim görülür: Abdurrahman Nisari. Altında, her öğretmenin seçiminde kendi gerekçeleri. Böylece Nihat Sami Banarlı'lar Vasfi Mahir Kocatürk'ler, İsmail Habib Sevük'ler depolarda birikir; Nisari dizisini yayımlayan İnkılâp Kitabevi ise baskıya yetiştirmez. Sonra herkes, kimdir bu Abdurrahman Nisari? diye düşünmeğe başlar ve altından Cevdet Kudret çıkar. Devr-i Demokrat'ta Maarif Vekili Tevfik İleri'dir Nihat Sami Banarlı, Hürriyet gazetesinde, «hasetten çatlayan jurnallar» sıralar. Bu, yetişir! Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu, bir hükm-ü karakuşu ile, altı yıl listelerin başını almış bu kitap dizisini listesinden çıkarır!

İyi mi?

Türkiye'de bu dolaplar, dümenler o kadar çok ve sık döndürülüp çevrilmiştir ki, ilk tepkimizin içinde hafif bir gülümseme de yer alabiliyor. İsmail Habib Sevük Beyin kitabından vaktiyle okuduğum edebiyat derslerinin bana o kadar sevimsiz ve soğuk gelişini düşünüyorum da, şimdi Banarlı'yı okuyan öğrenciler için, «Tanrı yaradıcıları olsun...» diyorum. Oysa, bunu böyle geçiştiremeyiz! Edebiyat, liselerimizde, sevilen derslerin en başında gelmelidir. Abdülhak Hâmit'leri, Cenap Şahabettin'leri «büyük sanatçı» diye ezberlemenin ne yararı, ne de gereği vardır. Romanda, hikâyede, şiirde «eski» leri kat kat aşan genç kuşaklar, artık bu kitaplarda, hak ettikleri yeri almaldırlar. Bir Yahya Kemal'in yanında Nâzım Hikmet; bir Hüseyin Rahmi gerçekçiliği yanında Sabahattin Ali gerçekçiliği, ayırım gözetilmeksizin, nesnellikle yorumlanmalı ve tanıtılmalıdır. Dar kafalılığın ders programlarında ve metinlerde ayıklama yaptığı bütün sanatçılarımız, öğrencinin karşısına çıkmalı, o, insana yakışır şekilde, beğenmekte ve seçmekte özgür bırakılmalıdır. Nâzım Hikmet ve şiiri, uzun yıllar yasaklanıp bugün serbestçe yayınlanıyor da ne oluyor? Oysa, sivri demeyeceğim, güdük akıllı bazı kimselerin «Nâzım okunursa, bu memlekette ihtilâl olur!» diye korkudan nasıl bir tir titrediklerini hepimiz biliriz.

Cevdet Kudret'in bu kitabında «Fecr-i Âti» bir sayfada özetlenir. Ama duruluğuna, yoğunluğuna bakınız:

«Meşrutiyet'ten sonra Servet-i Fünûn dergisinin çevresinde toplanıp kurdukları topluluğa «Fecr-i Âti» (Geleceğin Tan'ı) adını veren o devrin genç sanatçıları, Fecr-i Âti Encümen-i Edebîsi Beyannâmesi başlığı altında yayımladıkları bildiriye: «Fecr-i Âti üyeleri (...) temelini attıkları kurumun bu bilim ve edebiyat çölü içinde zümrüt renkli bir gölgelik olmasını gözleyerek, şimdilik Avrupa'daki benzerlerinin küçük bir örneğini temsil etmesine ve göstermesine çalışacaklarını» açıklamışlardır. Avrupa edebiyatını örnek edineceklerini açıkça bildiren bu topluluk, bir yandan da, şiirde olduğu gibi hikâyeye ve roman yolunda da, Edebiyat-ı Cedide'yi izlemiş, hattâ taklit etmiştir: Fecr-i Âti hikâyeye ve romanlarıyla Edebiyat-ı Cedide hikâyeye ve romanları arasında gerek dil ve anlatım, gerek iç ve dış yapı bakımlarından hemen hiçbir ayrılık yoktur.

Fecr-i Âti Hikâyeye ve Roman Yazarları Şunlardır:

1. Yakup Kadri (Karaosmanoğlu)
2. Refik Halit (Karay)
3. Cemil Süleyman (Alyanakoğlu)
4. İzzet Melih (Devrim)

Bunlardan Yakup Kadri ile Refik Halit, 1911 de başlayan «Millî Edebiyat» akımına uyarak, bir süre sonra Fecr-i Âti'den ayrılmışlardır. Asıl kişiliklerini Fecr-i Âti'den ayrıldıktan sonra göstermiş olan bu yazarları «Millî Edebiyat» bölümünde ele alacağız.

Cemil Süleyman'la İzzet Melih, üstün birer değer olmamakla birlikte, Fecr-i Âti topluluğunun hikâyeye ve roman alanındaki tutumunu yansıtmaları bakımından ele alınmış, her ikisinin de eserlerinden birer örnek seçilmekle yetinilmiştir.»

Şimdilerde sanatçılarımıza, «Sizce Tanzimat'tan bu yanaki sanatımız Batı etkisinden kurtulmuş mudur? Kurtulmuşsa bunu nasıl tanımlayabilirsiniz? Kurtulma-

mışsa bunun nedenleri nedir?» - Dost dergisi - gibi sorular sorulmaktadır. Roman ve hikâyeye dalları için, sorunun en açık - seçik yanıtı, Cevdet Kudret'in bu kitabının içindedir. «Millî Edebiyat» la, bizde roman ve hikâyeye, kişilik ve özgünlük kazanma yoluna girdi, son yılların gerçekçileri (Sabahattin Âli'den, Kemal Bilbaşar'dan Talip Apaydın'a, Yaman Koray'a kadar uzanan epey kalabalık ve değerli ad listesi) onu daha da geliştirdiler. Buradan bir kol, Kafka'ya, Camus'ye, Sartre, Joyce ve Faulkner'e, hattâ Fransız «Yeni Roman» akımına doğru sarkıyor. Sanıyorum ki, ilk öykünüşlerden sonra bu dal da, bize özgü bir hikâyeye ve roman türü sayılabilecek başarılı örneklerini verecektir. Hatırıma ilk anda Demir Özlü, Ferid Edgü adları geliyor. ve Bilge Karasu'yu anıyorum.

Eğer, Cevdet Kudret'in kitabının önemini, her kitaplıkta ve el altında bulundurulması zorunluğunu daha belirtemedimse, çok yanarım. Çünkü, «eski» doğru olarak bilinmedikçe, «yeni» yi bulmak, yaratmak kolay olmayacaktır..

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN

HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük

Çağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1

İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın 24832 A/16034) - 414

ulusal mı kişisel mi?

Kaya ÖZSEZGİN

Ulus olmanın, kendimiz olmanın bilincine yeni yarıyoruz demek, pek doğru olmasa gerek. Hiç değilse, Osmanlı artığı düşünce ve davranışlardan sakınarak, Tanzimattan bu yana, değişik, ama birbirini haklı çıkaracak yönlerde birkaç kez düşündürmüştür bu bizi. Dost dergisinin Eylül sayısındaki ulusal edebiyat konulu açık oturumun konuşmacılarından B. Bilge Karasu, bir yerde bu noktaya değinerek şöyle diyordu : «Hiçbir yazar, hiçbir yazar topluluğu, durup dururken, ulusal edebiyatı yaratmıyor. Ama yazılmış kitaplar bir araya gelerek ulusal edebiyatı meydana getiriyor... Bu yüzden de diyeceğim ki, ulusal edebiyatımız bir noktada durmadı, durmadığı için de, bugün ulusal edebiyat üzerine sanki yeniden yaratılacak bir şeymiş gibi konuşmak doğru olmaz. «Aynı açık oturuma katılanlardan B. Turgut Uyar ise, daha önceki ulusal eğilimli durakların, sanatta, edebiyatta öngördüğü ulusallık anlayışı ile, çağdaş düşünce akımları karşısındaki ulusallık anlayışını ayırdeden bir sözün önemine değiniyordu. Schillerin bir sözü bu : «İnsan sadece yaşadığı ülkenin değil, içinde bulunduğu çağın da yurtdaşıdır.»

Neden mi bu girişi yaptım ? Ulusallık sorununu, plâstik sanatlara, resime, mimarlığa, heykele getirmek istediğimden. Bu konulardaki ulusal yönelimlere, hem Bilge Karasu'nun, hem de Turgut Uyar'ın düşünceleri, iki önemli koldan ışık tutacağı için de, adı geçen açık oturumdan o bölümleri aldım. Birinci, sanat ve edebiyattaki olagan evrimi, birçok yönlere değinilen evrimi unutturulmuş bir eğilimin sakıncalarına dikkatli çektiği için, öbürünün çağdaş açı içindeki ulusallık kavramını belirlediği için...

Sanat tarihinin, biraz da kolaylık olması bakımından ülke bölümleri altında topladığı plâstik sanat eğilimlerini, ayrı ayrı eserler üzerinde tanımlama gereğini duydukça, aslında bu çabanın, pek bilimsel-ülke bölümleri altında toplama çabasının- olduğuna nesnel bir tutumdan ileri geldiğini anlıyoruz.

Aynı çağa özgü genel eğilimleri sınıflandırmak, eserlerin özel niteliklerinden değil de, ulusların genel yapı ve özelliklerinden geleneklerinden birtakım paylar bularak, eserleri, bu geleneklerin aracılığı ile saptama, belirleme tutumu, giderek, bir çeşit bilimsel zorunluk, bir «tasnif zorunluğu» doğuruyor. Örneğin Ortaçağın Gotik mimarlığında Reims katedralinden söz açarken, ondaki Gotik özellikleri, yukarı doğru yükselişi, mimarî biçimlerin serbestliğini, Reims'in, şampanyası ile ünlü bir yer oluşuyla açıklamak gibi...

Paris ve Brüksel'de iki yıl kadar önce açılmış olan Çağdaş Türk Sanatı Sergisinin yankıları, yabancı basındaki yankıları hatırlanırsa, pek yüzeysel bir davranışla çağdaş Türk resmini ulusal nitelikten yoksun bir eserler dizisi olarak tanım-

layan eleştirmecilerin, batıda da çoğunlukta olduğu görülecektir. İlgili çekici noktada şu : Genellikle orta ve uzak doğu sanatları söz konusu olduğunda, ulusal bir sanat bekleyen batılı eleştirmecilerin bir bölümü, batı ülkelerinin çağdaş eserleri için böyle bir özelliği, hiç değilse aynı oranda beklemiyorlar. Doğuyu genellikle, geleneklere kuvvetle bağlı, bağnaz toplumlar olarak görme alışkanlığının payı var bunda belki ama, batı'da geleneklerine bağlı toplumlar yok değil. Hem, aslında, çeşitli ülkelerin sıklaştığı, etkilerin iyiden iyiye belirlendiği çağımızda böyle kısır bir ayırma yapmanın sakıncaları da büyük... Pek benimsenen, batı etkisi altında «geleneksel bir hava» arama eğilimi, hani nerdeyse, çağdaş doğu sanatları için, bir çeşit değerlendirme «formülü» haline geliyor. Söz konusu sergiye katılan ressamın içinde, örneğin Sabri Berkel'de, Zeki Faik'te, ya da Adnan Çoker'de, Karaburçak'ta ulusal bir özellik bulmak gerçekten güçleşiyor çok zaman. Berkel'in otomatisme'inde, biraz zorlansa eski Türk - İslâm kaligrafisinden gelme yönler, Karaburçak'ın «triptique» lerinde ilkçağ Hitit sevgisi bulunabilir ama, ulusallığı, yalnız başına geleneksel sanata dayalı etkiler açısından yorumlamamız yanlışlığı çıkar ortaya o zaman. Söz gelişi Neşet Günal'ın yerlili, Léger etkisinden daha mı önde geliyor? Çağdaş Türk heykeli için bu zorlama, bu ulusallık yöntemleri daha bir anlamsızlaşıyor. Tıpkı, figürden gittikçe uzaklaşan, geleneksel heykele sırtını dönen batı heykelinin -örneğin Moore'un- ulusallıkla açıklanabilir bir yönü kalmaması gibi...

Plâstik sanatların başlangıcı olan mimarlıkta, çağdaş eğilimler, batı olsun, doğu olsun, her ülkede hemen aynı yolu izliyorlar. Çağdaş betonarme mimarî, çeşitli

ülkelerde yapısal özellikleri iyice yaklaştırdı birbirine. Söz gelişi Brasilia'daki çağdaş yapılarla, Floransa ya da Tokyo'daki çağdaş yapılar arasında, üslup ve mimarî kuruluşların araştırılması, yenilenmesi bakımından önemli bir ayırım yok; birbirine öylesine yakın. Mimarîde ulusal çözümler, geleneksel eğilimler yerine, daha evrensel, daha bilinçli yönelimler ağır basıyor günümüzde. Wright, Le Corbusier, Kahn ve öbür çağdaş mimarlar aynı çözüm içinde, aynı evrensel eğilim içinde birleşiyorlar. Çağımıza özgü biçimsel, ama bilinçli bir arayış... Üstelik bu arayış, şimdilik durmuş - oturmamış da değil... Çağdaş Japon mimarlığında Lé Corbusier'nin etkisini geniş olarak gören André Bloc, bir yazısında (★), bu ülkede son yıllarda ulusal bir mimarlığa değil, betonarmeyi verimli olarak kullanan, çok kişisel eğilimlere değiniyordu. Bu kişisellik, bir yerde, evrensel bir davranışın yerini alarak ulusal eğilimleri de, kapsıyor, diyebiliriz.

Daha eskilere gidelim : Ortaçağın üçüncü mimarî akımından Roman mimarisi X. Yüzyıldan sonra ortaya çıkıyordu Avrupa'da. Yeniden doğuş çağına girinceye değin, Roman ve onun hemen arkasından Gotik üsluplar, aşağı yukarı beş yüzyıllık bir süre içinde bütün Avrupa'nın malı oluyordu. Antik geleneklere iyice bağlı olmasına karşın İtalya bile, Ortaçağın bu ortak eğilimine sırtını dönemiyordu.

Kaldı ki, aynı ülkenin sanatçıları arasında bile, eserleri yanyana konduğunda, doğrudan doğruya o sanatçıların kişilikleri ve eğilimleriyle açıklanabilecek açık - seçik ayrımlar bulunabiliyor. Bu ayrımlar olsa olsa çağdaş etkileri haklı çıkarabilir ama, kalıplaşmış, donmuş bir ulusallık anlayışını, hayır...

Çağdaş sanatın kişisel, kişilikçi oluşu, ondaki ulusal eğilimleri engellemiyor, ama aşımış, sanatın özüyle kimi yerde çelişen bir ulusallığı da, çağ - dışı olma pahasına, öngörmüyor.

★ Akademi Dergisi, sayı : 2, 1964

toplum - insan - gelenek IV

Yılmaz YEGİN

İçimdeki insanı yenemiyorum, o, beni her atılışta çaresiz kılan ve iki elimi iki yanına çiviliyen insan.. Oysa yaşam, bir atılışlar, vuruşlar, atılmalar, vuruşmalar herötümereçdir bir bakıma.. Çok vuran, en seri atılan kazanmıştır çok kez, fazlası her zaman.. Kalikles'in, Trasümachos'un hak eşittir kuvvet ilkesi, yüzyıllar sonrası tazeliliğinden ne yitirdi «çok vuran, kazanır» olmasından başka.. Aslanları, ya da arkadaşlarını dize getiren bir gladyatör, bir kas üstünlüğünün dile getirdiği hak üstünlüğünü 20. yüzyıl geri kalmış ülkelerde daha çok kanunları maskeleyen bir hiyle ve entrika kargaşalığı üzerine perdeliyor. Bir tarafta, daha doğrusu, üstte vuranlar, diğer tarafta, daha çoğrusu, altta vurulanlar..

İçimdeki insan, vurmamı engelliyor. Şurada, yambaşımda, ayaklarımın ucunda, istekleriyle yerde yatan, şu sırtı dönük, şu zavallı... Vurmak, ne kadar kolay, ne kadar rahat... Elinizdeki sivri uçlu, toplumun sivriittiği, keskin, o, hiyle entrika kargaşalığının bileylediği, o ŞEY'i, tersinden yüreğine dürttüvereceksiniz. O ölecek, ama o öldüğü için siz yaşıyacaksınız. Çünkü ünlü kargaşalık, size öyle buyurmuş, öyle buyuruyor. «Yaşamak için öldürmeli, ölmek için yaşamamalı.» Neredesin MOLIERE ve quo vadis içimdeki İNSAN.?

İçimdeki insanın öldüğünü, belki de cançekiştirdiğini duyduğum günler olmadı değil.. Bir yaşına varmamış çocuğumun çukura kaçmış gözlerini gördüğüm, görebildiğim gün, içimdeki insanın soluğunun

kesilmeye, nabızlarının atmamaya başladığını, çırpındığını, ölmek için değil, ölmek için çırpındığını sezdiğim an gerçekten yaşıyordum. Ama ne kadar uzun, ne kadar çok kesinlikle, bilemiyorum ve burada namusluya, namussuza belirli bir sınır çizemiyorum.. Ceplerimin kabarmasına paralel o bir yaşına varmamış çocuğumun bir yaşına varmamış gözlerinin yerini almasına kadar hiç bir sınır çizemiyorum.

Alıştık diye vurmak, vurarak doğrulamak, bir GELENEK böyle.. Öylesine dalbudak sarmış, kökleşmiş kuralları; uymanızı, uymadan yaşamamanızı, yaşayamamanızı ne kadar da zorlu kılıyor.. İçimizdeki insanın soluğunun duyulmadığı, nabızlarının vurmadığı VİCDANLARA nasıl da yerleşmiş..

Uymak istemediğimiz gün başımız kadar büyük, belki de daha büyük yaptırım

ları çıkıyor karşımıza. Ve başımızı, taştan taşta vurduktan, bu kez parçaladıktan sonra yine dilediğini YAPTIRIYOR. Kanunların dahi yaptırımlarını, genellikle, aklar, politik çıkışlar için üzerimize çıkan, sıçrayan aklar soysuzlaştırıp güçsüzleştirirken, esasında soysuz vicdanların bahtsızlığımıza, hastalıklarımıza çiçek açtığı, gonca diktirdiği bu GELENEKSEL YAPTIRIMLAR bir başka çiçek açıyor, bir başka güzelleşiyor, bir başka güçleniyor. Ve her kez bu çiçek bahçesi, biraz daha çok büyüyor. O çiçekler ki, açtırana, rengi, kokusu, tazeligi, sırtından açılana da koca, sivri dikenleri düşüyor.

Biz yaşamıyoruz, yalnız yaşadığımızı sanıyoruz şu yerde yatan sırtüstü, yada sırtı dönük şu zavallı.. Çünkü içimizdeki insan soluyor ve çünkü nabızları belirli belirli vuruyor.

TIYATRO :

geleneksel ve çağdaş japon tiyatrosu

Adalet AĞAOĞLU

Asya Yayın Birliği'nin bu yıl Ekim ayı sonunda Tokyoda yapılan II. Genel Kurul toplantıları sırasında ev sahipliğini eden Japon Radyo-Tv Kurumu bana geleneksel Noh oyunlarıyla birlikte günümüze uygulanmış bir kabuki oyunu görme olanağını da sağladı. Geleneksel Kabuki'yi görebilmeği de çok istedim. Tokyoda sahici bir Kabuki oyunu görmek için Kabukiza Tiyatrosuna gitmek gerekiyordu. Oysa Kabukiza'nın oyuncularını o sıra Pariste, Odeon Tiyatrosunda Batılı seyircilerinin karşısına çıkarmakta ve onun en gösterişli alkışlarına Japonca bir eğilme en usulundan eğilmektedir.

Suidobashi Tiyatrosunda geleneksel Hosho Noh topluluğunu seyrederken de, günümüzün en son tiyatro yapısı örneklerinden olan Takarazuka Tiyatrosunda yenileştirilmiş bir Kabuki oyununu seyrederken de bir bakıyorsunuz, Japon seyircisi tiyatrodaki öyle bizim yaptığımız çeşidinden alkış bilmiyor. Fazlaca coştumu, örneğin Noh oyunlarında koronun ya da Shite'in (Başoyuncu) bizleri yadırgatan o karından gelme ünlemlerinden birini gönderiveriyor sahneye. Seyirci de, tıpkı Noh oyuncularını gibi hareketi en aza indirgemiş, beğeniyi ya da beğenimsizliği - geleneksel oyunlarına karşı bu pek söz konusu değilse de - bir kısa, bir tok, bir tã derinlerden gelme çığlıkta toplayivermiş.

Bilindiği gibi bu gün yüz milyon Japonun üçte ikisi Budist. İkinci Dünya Savaşından önce kökü dışarda Budizm ve Hristiyanlığa karşı halkın çoğu kendi yerli dinleri olan Şinoizm'e bağlıyken, savaşta çektiklerinin etkisiyle Budizm'e daha çok bağlanırlar olmuşlar. Ama geleneksel Japon kültürünün gelişmesine, incelemesine büyük etkileri bulunan Şinoizm olsun, Budizm olsun, belli ki Japon halkını da

sıkı bir iç eğitimden geçirmiş. Budizm'in beş ana şartı, yani cana kıymamak, sana verilmiş olanından gayrisine el uzatmamak, şehvet çocukluğu etmemek, yalan atmamak ve hele baş döndürücü, kendisini zehirleyici içkiler içmemek, kısaca Nirvana'ya ermek bu iç eğitimi pekleştirmiş. Böylece, örneğin bir Noh oyununu seyrederken Batılı kişinin sadece sembollerini tanıması, Noh Tiyatrosunun niteliklerini bilmesi yeterli değil. Noh'yu seyredecek kişi aynı iç eğitimden geçmiş olmalı. Öyle sabrını yitirmiş Batı dünyasının kökündeki tadına varacağı işlerden değil bir geleneksel Japon oyununun tadına varmak.

Tokyodaki Suidobashi Tiyatrosunda Kagekiyo ve Eguchi adlı oyunlarla bu iki oyun arasındaki O - Kyogen (Komedi) yi izlemek aşağı yukarı beşbuçuk saat sürdü. Seyirin en şaşırtıcı yanı, bir kez daha söyleyeyim, Noh oyuncularının örneğin bir küçük el hareketini öylesine küçük titrefimlerle verebilmek için, iç eğitimin yanısıra ne uzun, ne sabır isteyen bir teknik eğitimden geçmiş olmaları gerektiğini düşünmek. Kökü çok eskilerde olan Noh okulları işte bu gerekli eğitimi bu gün de sağlayan okullar. Kanami (Noh'nun babası) zamanında oldukça çok sayıda Noh grupları varmış ve bunlar Sarugaku - za ya da Dengaku - za adlarını taşımışlar. Ülkenin her yanında bu gruplara pek çok rastlanırmış ya asıl eski Başkent Kyoto'da, Kyoto çevresindeki köy evlerinde toplanıp yetiştirilmiş bu gruplar. 14. Yüzyılda Dengaku - za grupları Sarugaku - za grubu içinde erimiş. Daha sonra kurulan Komparu, Hosho, Kanze ve Kongo Okulları bunu da içine almış. Beşinci bir Noh okulu da 17. Yüzyıl başlarında kurulmuş olan Kita Okulu. Bu beş okul bugün de Tokyoda faaliyet halinde. Geleneksel Ja-

pon tiyatrosu bu beş okulun eğitimi ve gösterileriyle 450 yıldır halâ, kendinden hiçbir şey kaybetmeden ayakta duruyor. Bu okulların dışında Tokyoda Çağdaş Japon tiyatrosuna sanatçı yetiştiren Enstitüler var.

Noh hiçbir zaman bir biçim tiyatrosu olmamıştır. Öyle olmak amacını da taşımamıştır. Batı anlamında «konusu olan bir oyun» u uğratacaktır. Noh Tiyatrosu şarkı, dans ve oyunun (act) bir araya geldiği birleşik bir sanat. Şarkı Noh oyunlarının hemen hepsinde mutlak yer almakta. Dansla oyun bir ölçüde yer alır, hele üçüncüsü hiç yer almayabilir. Noh tiyatrosunun amacı, hepimizin bildiği gibi, bir olayı sözler, sahneler dizisiyle anlatmak değil, bir anı yakalamak, o anı müzik ve dans aracılığı ile en «Güzel» inden seyirciye iletmek, «Güzel» i vermek.

Noh oyunları bu güne gelebilmiş en eski tiyatrodur. Yine maskelerin kullanıldığı, bütün rollerin erkek oyuncular tarafından oynandığı eski tiyatrodan bugüne niteliklerinden hiçbir şey kaybetmeden ulaşabilmiş tek tiyatro. Sarugaku'larla onlardan daha da ilkel olan Shrine, yani Shroits tapınaklarındaki dinsel oyunlarla karışmış olduğundan en eski kökünün neye dayandığı bilinmemiştir. Ama Çin danslarıyla Orta Asya oyunlarının izlerini taşıdığı söylenebilir. Noh, bugün de seyrettiğimiz biçimini 14. Yüzyılda, Muromachi devrinde almış. O günlerde Kanami, daha sonra da oğlu Zeami Noh tiyatrosuna bugüne kadar gelen yapısını verdikleri gibi bu gün en bilinen Noh oyunlarının çoğunu da onlar yazmışlar. Bu gün, Kanami ve oğlu Zeami tarafından meydana getirilmiş 240 kadar Noh oyunu saymak mümkün. Bu oyunlar da temlerine göre beş gruba ayrılıyorlar. a) Kahramanlık oyunları b) Kadın oyunları (duygusal oyunlar), c) kabile - sürgün oyunları d) ruhlar ve şeytanlarla ilintili oyunlar e) dinsel oyunlar diye adlandırılmakta bu beş grup.

Benim gördüğüm Kagekiyo bunlardan üçüncüsüne, Eguchi ise dördüncü gruba dahil oyunlardandı.

Noh oyunlarında sadece Shite, yani başoyuncu ile Waki, İkinci oyuncu ve bir de Waki Tsure, yani erkek tarafından oynanan kadın başoyuncu maske takıyorlar. Diğer yardımcı oyuncular, koro ve çalgıcılar maskesiz. Koro mutlak sahnenin yanında yer almaktadır. Kagekiyo Oyununda korodakilerin sayısı ondört idi. Çalgıcılar sahnenin gerisinde, başoyuncuların arkasında yer almaktalar. Bunların da sayısı üç, en çok dört. Shite, başoyuncu, tekperdelik bir Noh oyununda oyunun başlamasından bitimine kadar sahnedeki hiç çıkmıyor. Gerektiğinde giysileri Kokenler (bu iş için özel olarak yetiştirilmiş oyuncular, yardımcılar) tarafından sahne üstünde değiştiriliyor. Koken'ler aynı zamanda gerekli ufak tefek aksesuarın sahneye getirilip götürülmesi işini de yapıyorlar.

Noh oyunlarında hareket ne denli aza indirgenmişse dekor da o denli sadeleştirilmiş, yalınlaştırılmıştır. Bambudan çitaların meydana getirdiği, üstü otlarla

kaplı bir kafes azmanı bazan bir saray, bazan bir kulübe, bazan bir çadır yerine kullanılmakta. Sahnenin asıl vazgeçilmez unsurları gerideki pano üstüne çizilmiş olan iri bir çam ağacı, Hashigakari, yani oyuncuların gelip gittiği, sahneyi sahne gerisine (sahnenin solu) bağlayan köprü ve bu köprünün önüne, seyircilerle Hanhigakari arasına dikilmiş üç küçük çam ağacı ile sahne önüne, sahneye seyirciler arasına, yere döşenmiş beyaz çakıl taşları. Bütün Noh oyunları esas sahneye sahneyi çerçeveleyen bu yalınlık içinde oynanıyor.

Çoğu Noh oyunları başkahramanın adını taşımakta. Benim gördüğüm Kagekiyo gibi örneğin. Ya da kendisi sahnede olmayıp da adı çerçevesinde gelişen ve sadece dansla müziğin bileşiminden doğan «Güzel» i vermeye araçlık eden konu kahramanının. Eguchi de bu çeşit oyunlardan biriydi.

Böyle iki hüznü oyun arasında seyircinin yüreğini hafifleten O - Kyogen'ler oynanıyor. O - Kyogen'ler bir ara - nağmesi niteliğinde böylece ve bizim orta oyunlarını çok andırıyor. Bu oyuncuların giysileri de başka türlü. Renkler daha bir aydınlık. Genellikle sarı çoraplar, gülünç görüntülü beyaz pelerinler giyiyorlar. Kyogenler aynı zamanda tek perdelik Noh oyunlarına giriş yapan ya da şimdi nerde bulduğumuzu, hangi kahramanla yüz yüze geleceğimizi, neler olup biteceğini haber veren kişiler. Eğitilirken bu işler için eğitiliyorlar.

Bu gün, 400 - 450 yıl önce yazılmış Noh oyunları, başta da söylediğim gibi, aynı ilgiyi görmekte. Noh biçiminde yeni yazılan oyunlar da var. Ama bunlar da geleneksel Noh tiyatrosundan fazlaca ayrılmadan günümüze uygulanmış. Kabuki için durum biraz daha farklıca. Bugüne uygulanmış Kabuki oyunları ana temi bozmuyor, fakat sahne kurallarını hemen bütünüyle değiştirmiş. Takarazuka Tiyatrosunda seyrettiğim böyle bir Kabuki oyununda Broadway'den çıkıp da bu gün bütün Avrupa tiyatrosuna yayılmış bulunan teknik cambazlıkların tümüne başvurulmuştu. Bu oyunlarda tiyatronun gösteri yanı ağır başmakta. Bu yine de bizi şaşırtmamalı. Çünkü geleneksel Kabuki aslında Noh'dan dekor ve giysilerin daha zengin oluşuyla ve bunlara daha da bir önem vermesiyle ayrılmakta. Günümüze uygulanmış Kabuki oyununda maskeler atılmış. Ama makyaj ve giysiler yine Japonların ulusal özelliklerini taşımakta. Yine günümüze uygulanmış bir Kabuki oyununda artık bütün roller sadece erkek oyuncular tarafından oynanmıyor. Kadın oyuncular da yer alıyor bu oyunlarda. Fujiko Yamamoto bu kadın oyuncuların en ünlülerinden biri. Kabuki'nin en son çağdaş gösterilerinden birinde kendisine Kazuo Hasegawa adlı erkek oyuncu eşlik ediyordu. Geleneksel Noh ve Kabuki oyunlarında olduğu gibi günümüze uygulanmış bir Noh ya da Kabuki oyununda da oyuncular yine sıkı bir eğitimden geçmiş olarak geliyorlar sahneye. Hepsinde sahnedeki incisinden dansedip şarkı söylemesini öğreniyorlar. Batılının eremiyeceği bir iç eğitim, çağdaş Japon tiyatrosunun çağdaş

oyuncusunda da kendini hemen belli eden bir özellik. Yine, günümüze uygulanmış da olsa bir Kabuki oyunu -nda, örneğin Hasegawa'nın perde aralarında yaptığı gibi, bir erkek oyuncu kadın kılığına girip, kadın dansları yapıyor. Günümüze uygulanmış bir Kabuki oyununun en ilginç yanlarından biri de başoyuncuların tıpkı geleneksel Japon tiyatrosunda olduğu gibi, şimdiki o tantanalı sahneye sezdirmeden eklenmiş Hashigakari'den girip çıkmaları. Ne var ki bu oyunlarda Hashigakari yolunu kullanmak sadece başoyuncuların hakkı.

Ne olursa olsun Japonların geleneklerine bağlılıkları en Batıya ve günümüze uygulanmış işlerinde de kendini apaçık belli ediyor. Örneğin modern bir Kabuki

oyunu normal bir oyun uzunluğunda sürse de gösteri orada bitmiyor. Seyirci ödediği bilet parasını karşılığını iyice alabilmiş diye, bu kez de oyunun arkasından bir dans festivali yer alabiliyor. Böylece akşamüstü saat altıda başlayan bir oyun danslar, şarkılarla gecenin saat onbirine kadar sürebiliyor.

Kökü çok eskilere dayanan ve bugüne ulaşabilmiş, Brecht Tiyatrosuna da kaynaklık etmiş bulunan geleneksel Japon Tiyatrosunu Japonlar bu gün belki de pek haklı olarak yabancılara kısaca şu başlık altında sunmaktan büyük gurur duymaktalar :

«Japonyadan götürülecek en kültürel hatıra eşyası».

türkiyede ermeni tiyatrosu

4

Metin AND

Asya topluluğu ise daha çok ulusal oyunlar oynuyordu. 22 Aralık'ta Romanos Sedefçiyân'ın «Rupenyants Krallığının Yıkılışı» oynandı. Baş rolde Atamyân yaşlı bir general, Aruzyak Papazyân Ermeni kraliçesi rolündeydi. Şubat ayında Terziyan'ın «Sanktut» u, S. Kazancıyan'ın «Merujan» ı, Mart'ta Tıghyan'ın «Dikranuhi Maratz» adlı oyunu, Başıktaşyan'ın «Arşak II.» sı 10 Mart'ta yazarının yararına oynandı. Faaliyetini 1868 yılına kadar sürdüren Asya topluluğunun yanısıra Aruzyak Papazyân ile İstapan Ekşiyan Ermeni Sanatçıları Derneği adında bir topluluk kurdular. Bu topluluk 1867 - 1869 yılları arasında arada sırada temsiller verdi. Oyunlar arasında 1867 de oynanan Sedefçiyân'ın «Rupenyants Krallığının Yıkılışı», ertesini yıl 8 Ocak da Başıktaşyan'ın «Arşak II.» sı 27 Ocak 1869 da Tıghyan'ın «Aksak Timur» u vardı. Montoni temsilinden sonra Aruzyak Papazyân'ın kocası oyun oynamayı gene yasak etmişti. Ekşiyan ise İzmir'deki parlak başarısından sonra ticaretle uğraşıyordu. Böylece ikisi gene tiyatroya atıldı. Aruzyak Papazyân yönetici oldu. Ulusal tiyatroya bağlı kalacaklardı. «Aksak Timur» Ekşiyan için yazılmıştı. Ayrıca «Sapho» oynandı. 1869 yılının Aralık ayında Eugene Sue'nün «Serseri Yahudi» si oynandı. Tiyatro Bedros Mağakyan ile birleşti. Başlangıcında bunda H. Acemyân ile Aruzyak Papazyân'ın çabaları görüldü. Nitekim 1867 yılının Ağustos ayında Üsküdar'da Aziziye tiyatrosunda Acemyân yönetiminde bir temsil verildi. Önce «Adem ile Havva» adlı bir oyun, sonra «Tehlikeli aşk» ve «Komidas'ın Listesi» adlı birer komediya oynandı. Bunlardan birincisi rumca, öteki Fransızca oynandı.

Bundan sonra Bedros Mağakyan'ın yönettiği dönemi geliyor. Bunu Şark Tiyatrosunun bir devamı gibi görebiliriz. Bunu anlamak için Ortaköy'deki çalışmalara dönmemiz gerekir. Burada sahne yöneticisi Beşiktaşyan'dı. Beyoğlu'nda tiyatro kurulunca Ortaköy'deki çalışmalar sönmüştü. 1867 de Şark Tiyatrosu hükümet kararı ile kapanınca Ortaköy yeniden canlandı. Orta-

köy'de 1867 - 68 döneminde ayrı bir binası vardı, amatörlerin yerini profesyoneller aldı. Miğirdiç Beşiktaşyanın kurduğu tiyatro Gregoryenlerle birleşti. Ortaköy'de bir hayır derneği kurdu. Şark Tiyatrosu Beyoğlunda ulusal dramalara yer vermemişti. Daha çok Moliere ve Acemyân'ın «Komidas'ın Listesi» gibi oyunlar oynamışlardı. O tarihlerde bir yazar da Agop Baronyan'dı Onun hazırladığı iki oyun, «İki Efeninin Uşağı» ile «Şarhvar Dişçi» güldürüleri İstanbul'da oynanmıştı. Bunların dışında Ermeni yaşayışı üzerine oyunlar yoktu. Gerçekçi oyunların eksikliği duyuluyordu. Oyunların konuları «Arşak II.» ve «Vartan Mamigonyan» gibi büyük düşünceler taşıyan tarihi ve yapıtı oyunlardı. Ortaköy böylece ilk kez romantik ve Anadolu yaşayışını sahneye çıkardı. Bu da Tomas Berenzin adlı Eğin'de doğmuş, orada büyümüş bir yazarın «Aldanmış Eğinli» adlı oyunuydu. 1867 dönemi işte bu oyunla başladı, büyük başarı kazandı. Oyunda bütün sanatçılar, özellikle Kitapçıyan çok iyi oynuyordu. Halk ve özellikle Eğinliler oyunu görmek için akın akın Ortaköy'e geliyorlardı. Oyun Ortaköy'deki kilisenin avlusunda oynanıyordu. Görülen ilgi üzerine para toplayıp tiyatro kurmaya karar verdiler. Ünlü mimar Agob Balyan'a başvuruldu. Kendisi mimar olduğu halde daha çok para yardımı bulundu fakat, mimarlığını bir yabancı mimara verdi. Küçük fakat güzel bir tiyatro kuruldu. Yalnız donatımına 500 lira harcandı. Balyan'ın tiyatroya büyük desteği oldu. Gerçi tiyatro oynanacak oyunlar ve sanatçılar vardı, fakat bir de tiyatroya ruh verecek bir baş gerekiyordu. Bu da Bedros Mağakyan oldu. Kendisi gündüzleri küçük dükkanında çalışan bir kundura onarıcısıydı. 1869 yılı sonlarında gönüllü topluluk kuruldu. İçlerinde Hovannes Acemyân, Bedros Atamyân, Çeraz, Agavni Papazyân vardı. Bedros Mağakyan'a sahne yöneticiliğinde İtalyan sahne yöneticisi Noç'nin yardımı olmuştu. Topluluk ilk temsilini 27 Aralık 1869 da Potel'in yönettiği Fransız Tiyatrosunda verdi. Oynanan oyun «Serseri Yahudi» ydi. Eseri sahneye Aruzyak Papazyân koymuş, Atamyân Pa-

paz, Magakyan Dagoper, Licetzi Rotia rollerine çıkmışlardı. 22 Ocak da Dumas'ın «Monte Cristo» su oyunlaştırılıp sahneye konuldu. Magakyan ulusal oyunlardan yana olmakla beraber daha çok çeviriler oynatıyordu. 18 Şubat 1870 de R. Sedefçyan'ın «Vartan Mamigonyan» ı oynandı. 25 Nisan 1870 de «Yalancı Peygamber» ve «Yıldıza Bakar» oyunları ile dönem kapandı. 1870 Mayıs ayında Beyoğlu'nda birçok yapılarla birlikte tiyatroları silip süpüren yangın çıkınca Ortaköy daha önem kazandı. Tiyatronun en önemli dönemi 1872 - 32 dönemidir. Değerli oyuncular toplulukta bulunuyordu. Bunlar arasında Bedros Atamyan, Aznif Hraçya, David Triyans, Haçik Papazyan ve başkalarını sayabiliriz. Çeviriler çoktu. Bunlar arasında «İki Çavuşlar», «Paris Yoksulları», «İlgisiz Aşk», «Pierre Daretzo», «Catherin Howard», «Kan lekesi», «Lyon'un Postacısı», «Lucie Didier», «Kral Eğleniyor» du. Oyunculardan Atamyan daha sonra Kafkasya'ya gitti. Bu tiyatrodan dile, sahne konuşmalarına ve kültüre önem verildi. Aynı gerekçeyle Türkçe temsiller veren Güllü Agob'a kızıyorlardı. Şark Tiyatrosu adı gene gözükmeye başladı. Nasıl Şark Tiyatrosu ilk 1861 de «İki Çavuşlar» la başladıysa 20 Ekim 1873 tarihinde Magakyan yönetimindeki Şark Tiyatrosu da «İki Çavuşlar» ı oynadı. Çeviri Tomas Terziyan'ındı. Kırk oyun oynanacağı duyuruldu. Bir ara Alcazar adını taşıyan tiyatro yeniden Şark Tiyatrosu adını aldı.

17 Kasım 1873 «İnan, umut, sevgi» oyunu gösterildi. 1873 yılının Kasım ve Aralık aylarında «Bir kumarbazın 30 yılı», «Pierre Daretzo», «Robert Eşkiya», «İlgisiz aşk» oyunları gösterildi. Magakyan Güllü Agob'a karşı cephe aldı. 1 Ocak 1874 de Sedefçyan'ın «Büyük Dikrano veya Ermenilerin Romahlara Kadıköy'ün alınması savaşı oyunu oynandı. Şarkıları Dikran Çunacıyan besteledi. Bunu «Vartan Mamigonyan» ve Sirabyan Hekimyan'ın «Simpat II» si izledi. Ulusal oyunların yanısıra çeviriler de temsil edildi. Mirtat Amerigyan'ın Tiflis'ten İstanbul'a gelişi de yeni gelişmeye yol açtı. Aynı yıl Schiller'in «Haydutlar» ı N. Lalayan ile H. Ovannes'in çevirileri birleştirilerek oynandı. Bu arada Gabriel Sankutyayan'ın «Bebo» adlı oyunu Fransız Tiyatrosunda 5 Mayıs 1874 de Mirtat Amerigyan'ın katılmasıyla temsil edildi.

İşte aşağı yukarı başlarda İstanbul'da Ermeni Tiyatrosunun faaliyeti böylece özetlenebilir. Buna paralel olarak Türkçe temsiller veren Ermeni sanatçıları da ülkemizde Batı Tiyatrosunun tanınıp sevilmesine yardım ediyorlardı. Bundan sonraki faaliyetleri başka yazılarımda ele alacağım. Bu yazı dizisinin hazırlanmasında çeşitli kaynaklar, duyurular ve gazete haberleri yanında Karnik İstepenyan'ın «Batı Ermenilerinin Tiyatrosunun Tarihinin Ana Çizgileri» adlı kitabının birinci cildinden geniş ölçüde yararlandım.

YAYINLAR

PROMETHEUS'UN DÖNÜŞÜ

(denemeler - eleştirmeler)

Kaya ÖZSEZGİN

250 Kuruş

Toplum Yayınları

P.K. 176 - Ankara

5 Lira

Adres : Yenişehir Özel Koleji
Bakanlıklar - Ankara

★

TÜRK EDEBİYATINDA

Hikâye ve Roman 1.

(İnceleme ve örnekler

(Tanzimattan Meşrutiyete)

1859 - 1910

Cevdet KUDRET

8 Lira

Varlık Yayınları

★

KAGNI - SES

Sebahattin ALİ

Bütün eserleri 3 - 4

6 Lira

Varlık Yayınları

★

HAVUZ BAŞI-ALEM

DAĞDA VAR BİR YILAN

Sait FAİK

Bütün eserleri 13 - 14

6 Lira

Varlık Yayınları

BASINIMIZDA ONBEŞ GÜN :

(Baş tarafı sayfa 2 de)

MİLLİYET'te Prof. Dr. Celâl Ertuğ, «B. M.'in son kararı, Kıbrıs meselesinin bugünkü şartlarımızda müzakereler yolu ile halledilemeyeceğini kesin olarak göstermiştir. Şimdi yapılacak iş, emrivakileri silâhla karşılamaktır.» demektir. Diğer bir sütunda Ulunay, Kıbrıs meselesinin artık ancak harb yolu ile halledileceğini, «Bu memleketin başına bütün felâketler in Atatürk öldükten sonra geldiğini, artık hedefimizin Akdeniz değil «Trakya» olduğunu, Atatürk mektebinde yetişen her subayın «Ordular! Hedefiniz Trakya'dır!» emrini beklediğini yazmaktadır.

23 Aralık tarihli **HABER** gazetesinde Rifka Salim Burçak, Son karar üzerine neler yapmamız gerektiğine değinerek «Şimdi yapılacak ilk iş, Kıbrıs meselesi gibi milli bir dâvayı iç politika hesaplarına alet etmeden bütün gücümüzü bu dâva üzerinde toplamaktır.» «Kıbrıs'ın ne zaman ve ne türlü hâtalar sonunda bu hale getirilmiş olduğu bir tartışma konusu olacaksa, bu konuda söylenecek çok şey vardır. Fakat bu türlü bir yola gidilmesini şimdilik yersiz ve zamansız buluyor ve Türk Milleti olarak bütün dikkatimizi Kıbrıs dâvası üzerinde toplamayı yurdumuzun menfaatlerini en uygun bir çözüm yolu sayıyoruz.» demektir.

MİLLİYET'te Prof. Dr. Mehmet Gönülbol, «Türkiye 15 yıl süre ile izlediği katı dış politika ile Asya - Afrika devletlerinin antipatisini kazanmış, kraldan fazla kralcı davranarak sömürgeci müttetiklerine yaranmaya çalışmıştır.» diyerek, «Tavsiye mahiyetindeki Genel Kurul kararı karşısında Türkiye'nin yapabileceği tek şey, bu karara kulak asmadan, en kısa süre içinde, Kıbrıs konusunda kendi çıkarlarına en uygun hareket hattını tâyin ederek bu istikamette yeni dış tedbirler almaktır.» demektir.

24 Aralık tarihli **CUMHURİYET**'te İlhan Selçuk, Kıbrıs meselesinin bugünkü safhaya gelmesinde hariciyenin rolüne değinerek «Biz Kıbrıs dâvasını Hariciyemiz yüzünden kaybetmedik. Dâvamızın teknik yönünü yürütmekte belki onlarda kusurludurlar. Ama sunu unutmamak gerekirken, bir hariciyeci ancak devleti kadar konusur. Hariciye bir devletin politikasına yön vermez. İktidarın seçtiği ve tâyin edeceği yönde çalışır. Bu yönün çıkmazına girdiği zaman hariciyeyi suçlamak kadar mantıksız bir tutum yoktur. 20 yıldan beri dış politika konusunda bütün davranışlarımızla Amerikanın gölgesi gibiyiz. İktidar bölge olursa hariciye memuruda gölgenin gölgesi olur.» demekte ve AP. iktidarının bu konudaki politikasını yermektedir.

MİLLİYET'te Prof. Dr. Ahmet Ş. Esmer, «Biz yıllardan beri gerçeklerle ilgisi olmayan bir alem içinde yaşıyoruz : Ordumuz

NATO emrinde, üslerimiz Amerika'ya açılmış, güvenliğimiz ve kalkınmamız Amerika'ya dayalı...» diyerek bu durumdan sonra Türkiye'nin herhangi bir ihtimale karşı Yunanistanla görüşmeye hazır olmasını, verilen karara uymamayı, Kıbrıs meselesini partiler üstü tutmamız gerektiğini, Kıbrıs'taki Türkleri takviye etmemizi ifade ettikten sonra, «Dış politikamızda bağlantılı kalsakta, bağımsız olmalıyız ve bu değişik dünyada yolumuzu arayıp yerimizi bulmalıyız.» demektir.

25 Aralık tarihli **MİLLİYET**'te Prof. Dr. Fahir H. Armaoğlu, «Karşımızdakilere sunu kabul ettirmeliyiz ki, barışçı müzakereler yolu ile, Türkiye'nin tasvibi alınmadıkça, Türkiye, Kıbrıs'ı aldığı fiattan aşağı bırakmayacaktır.» diyerek, Birleşmiş Milletlerin kararının hukuksuzluğunu, bu karar karşısında ki alternatiflerimiz ve karma yolu izah etmekte ve «Her hal ve karda, Kıbrıs meselesini kapatmak için daha çok yolumuz var.» diye yazmaktadır.

AKİS dergisinde «Şimdi ne olacak?» diye sorularak bu soruya şöyle cevap verilmektedir. «Bir akıllı Türk iktidarı için, bugün yapılacak hiçbir şey yoktur. Çünkü Birleşmiş Milletlerin tavsiyesi hiçbir şeyi değiştirmemiştir. Türkiye, Makarios ne yaparsa onun gereğini yapacaktır.» «Atina Kıbrıs'ı kendi malı ilan ettiği gün, bizim nazarımızda müstevli olmuştur ve Türkiye - Kıbrıs değil, Türkiye - Yunanistan harbi başlamıştır. Tabii bunlar, bir 'Akıllı Türk İktidarının' şart gören ihtimallerdir.»

27 Aralık tarihli **MİLLİYET**'te Abdi İpekçi, Kıbrıs konusunda ki genel görüşmenin bir çatışma hüviyetine bürünmemesini sağlamak vererek, gelecekte «dâvanın daha iyi güdülmesini sağlayacak tedbirler» üzerinde durulmasını, politikacıların görüşmeler esnasında ihtiyatlı olmalarını ve «meselenin partiler üstü milli bir dâva anlayışı ile ele alınması ve olumlu görüşlere dayanan kararlar üzerinde birleşmesidir.» demektir.

CUMHURİYET'te Ecvet Güresin, «Bugün başlayacak olan genel görüşmenin iki, hattâ üç yönlü önemi var. Birincisi, partilerin Kıbrıs meselesi karşısındaki durumlarının tesbiti, görüşlerdeki farklılıkların ortaya çıkması; İkincisi, süregelen bir takım söylentilerin aslı ile faslının öğrenilmesi ve Nihayet - Ümitte olsa - Kıbrıs konusunda genellikle Dış Politikada, belirli bir yönün tâyin edilebilmesi.» olduğunu ifade ederek, «Tartışmalar sonunda belki doğru yolu görebilir ve belki çıkarlarımıza uygun bir politikaya yönelebiliriz.» demektir.

Haz : Bekir EKİNCİ

bibliyografya

Derleyen : S. N. ÖZERDİM

ANKARAM. Yazan : Çalışma Bakanlığı Mühasebe Müdür Yardımcısı Şeref Erdoğan. Ankara 1965. VIII + 370 büyük sayfa, resimli, 15 lira. (İçindekiler : I. Ankara'nın Jeolojik ve coğrafi durumu, II. Ankara'nın tarihine kısa bir bakış, III. Yılların ardında kalan Ankara, (Ankara'nın çeşitli yönlerden eski yüzü, IV. Ankara'nın yetiştirdiği büyükler ve anıtları, V. Folklor ve halkiyat. Son bölüme Ankara ağzının bir sözlüğü de eklenmiştir.)

PSİKOLOJİ ALANLARINDA TESTLER. Dr. P. Pichot'dan çeviren : Doç. Dr. Selmin Evrim. İstanbul 1965 Anıl Yayınevi. 141 S. 10 lira. (İçindekiler : Genel düşünceler : tarif, tarihçe, tasnif...) 1. Bölüm : Kabiliyet ve bilgi testleri, 2. Bölüm : Şahsiyet testleri. Bibliyografya, Test konusu ile ilgili Türkçe yayınlar.)

DÜNYA DİLİ ESPERANTO. Yazan : Kurmay Albay Hayrettin Dural. Ankara. 1965 adres : P.K. 671 - Ankara. 128 büyük sayfa, 5 lira. (Alfabesinden şiir metinlerine değin Esperantonun öğretimi.)

ANILARIYLA ATATÜRK. Hazırlayan: İsmet Kür. İstanbul 1965 Kür Yayınları, P.K. 1588 - Kadıköy, 80 S. resimli. 5 lira. (Atatürk ile ilgili anılar ve anekdotlar.)

André Gide : DOSTOYEVSKİ. Çeviren : Bertan Onaran. İstanbul 1965 DE Yayınevi. 211 S. 750 kuruş. (İçindekiler : Yazışmalarına dayanarak Dostoyevski, Karamazov Kardeşler, Vieux-Colombierde kısa söylev. Vieux - Colombier konferansları (I - VI), Ek.)

André Cresson : DIDEROT. Çeviren : Asım Bezirci. İstanbul 1965 Oluş Yayınları. 125. S. 3 lira. (İkindekiler : Hayatı, felsefesi : eserleri, eserlerinden seçmeler.)

ALBERT CAMUS VE BAŞKALDIRMA EDEBİYATI. John Cruickshank'tan çeviren : Rasih Güran. İstanbul 1965 (DE) Yayınları, 296 S. 10 lira, (İçindekiler : Albert Camus'ye övgü. I. Bir yaşam davranışı olarak başkaldırma. II. Başkaldırma ve politika. III. Başkaldırma ve edebiyat. Sonuç. Bibliyografya. Dizin.)

OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA TOPRAK KANUNLARI. 1299 - 1730. Bugünkü dile çeviren : Ziraat Y. Mühendisi Hadiye Tuncer. Ankara 1965 Tarım Bakanlığı yayını. 200 S. fotokopilerle. Dermirbaş fiyatı on lira. (Dresden Millî Kütüphanesi'nde bulunan iki yazma kanunnamenin bugünkü harflerle yayını ve bugünkü dile çevrilmiş. Osman Gazi'den Ahmet'e kadar çıkmış toprak hukuku ve vergi sistemlerine ilişkin kanunlar. Yazar bu konuda bundan önce dört kitap daha yayınlamıştır.)

Yeni bir dergi: **YORDAM.** Aylık edebiyat dergisi. İlk sayısı : Ocak 1966. Çıkaran: Hüseyin Cöntürk. Ankara, P.K. 108 -

Yenişehir. 100 kuruş. «Edebiyatın daha çok eğitim yönüne eğilecek olan» dergide : Tevfik Fikret'ten metin incelemesi, Türkiye Bibliyografyası, Şairler sözlüğü, Metinlerin araştırılması ve var kılınması, Eleştirme sözlüğü, şiir, dergi ve kitap eleştirileri yer almıştır.)

Prof. Dr. Faruk Ekrem'in iki yazısı (broşür) : «Mızrap Çocuk» (Bir gericilik olayını konu edinen yazı). «İnfaz Kanunu ve Kısa Süreli Ceza». Bu dörder sayfalık yazıların üzerine fiyat konmamıştır.

Ansiklopedi :

İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ. İstanbul'un Alfabetik Kütüğü. Yazan : Reşat Ekrem Koçu. İstanbul, Koçu Yayınları, P. K. 419 - İstanbul. 8 ciltten çıkan 197 - 11. fasiküller (Çit) Maddesinden (Dadyan Ailesi) maddesine kadar gelmektedir. Her fasikül resimli otuz iki büyük sayfadır, fiyatı 350) kuruş.

Roman - Hikâye :

ÂŞIK ZENCİ. Erskine Caldwell'in hikâyeleri. Çeviren : Yekta Ataman. İstanbul 1965 Danışma Yayınları. 77 S. 250 kuruş.

BEN DELİ MİYİM ? Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanı. Bugünkü dile aktaran:

Musta Nihat Özön. İstanbul 1965 Atlas Kitabevi. 364 S. 10 lira. (Gürpınar dizisinde altıncı kitap.)

SES VE ÖFKE. William Faulkner'den çeviren : Rasih Güran. İstanbul 1965 Remzi Kitabevi. 332 S. 15 lira (Talât Sait Halma'nın Önsözü ve L. E. Bowling'in «Faulkner'in Ses ve Öfke'de kullandığı teknik» yazısı ve yazarın «Ses ve Öfke'ye Ek'i ile)

ALMANYA ALMANYA. Nevzat Üstün'ün hikâyeleri. İstanbul 1965 Var Yayınevi. Babiâli cad. 32 - Cağaloğlu. 95 S. 5 lira. (Dokuz hikâye).

Dergiler :

ŞEKER. Türkiye Şeker Fabrikaları A. Ş. dergisi. 57. sayı, Ekim 1965.

STANDARD. Türk Standardları Enstitüsü 47. sayı, Kasım 1965.

EYLEM. 24 sayı, 15 Aralık 1965.

SOYUT. 8 sayı, Aralık 1965

EMRE. Eskişehir Halkevi dergisi. 20 sayı, Aralık 1965.

KARINCA. Türk Kooperatifçilik Kurumu. 347. sayı, Kasım 1965.

ORKESTRA. 33. sayı, Aralık 1965.

Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Son Yayınları

III. TİCARET VE BANKA HUKUKU HAFTASI, Ankara 1964, sh. XVIII + 712 (100.— TL.)

Doç. Dr. ALİ BOZER : Sigorta Hukuku, Ankara 1965 sh. XX + 384 (35.— TL.)

Dr. ÜNAL TEKİNALP : Anonim Ortaklıkların Yönetim Kurullarında Tüzel Kişilerin Temsili, Ankara 1965, sh. XVI+148 (25.— TL.)

Ord. Prof. Dr. E. HIRSCH : Sermaye Piyasasının Gelişmesi Yönünden Alman «Volkswagenwerk» Kanunu ve Bunun Sosyal, İktisadi ve Hukukî Tarafları, Ankara 1965, sh. VI+16 (Konferanslar Serisi No. 14) (7.50 TL.)

Prof. Dr. İLHAN POSTACIOĞLU : Konkordato, Ankara 1965, sh. XVI+170, (25.— TL.)

Prof. Dr. AVNİ ZARAKOLU : Para ve Banka, Ankara 1965, 2. basısı, sh. XVI+272 (25.— TL.)

FORUM

PIKİR MEVDANIDIR

Genel Müdür Tarafından Siyasal İktisat Dergisi

Yıl : — Cilt : XVIII — 100 Kurus

İdarehane : Yenişehir, Büyük Han

No. 55 Tel : 17 87 37 — ANKARA

Haberleşme : Forum Dergisi P.K. 131

ANKARA

★

Sahibi : Fikret EKİNCİ

Yazı İşleri Müdürü : Bekir EKİNCİ

Bu Sayıda Yazı Kurulu :

Bekir EKİNCİ — Fikret EKİNCİ —

Sait Dilik — Alpaslan IŞIKLI —

Cahit TALAS — Şevki VANLI

Sekreter : Abbas ÖZEL

Dizgi ve Baskı : Gürsoy Basımevi

Telefon : 13 17 53

İlan ve Abone :

Arka kapak 1000 TL. (iki renkli

1500 TL.) ★ Metin arası santimi

10 TL. — (Devamlı ilan verenlere

pazarlıkla) ★ Bir yıllık 22 TL.

★ Altı aylık 11 TL. ★ A.B.D. (uçak)

90 TL. Avrupa (uçak) 54 TL. —

Yabancı devletlere (Adi) 44 TL. dir.

(FORUM) ve yazarın adı belirtilme-

den yazı iktibas edilemez.

